

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”
Кафедра беларускага мовазнаўства

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)

Метадычныя рэкамендацыі

*Віцебск
ВДУ імя П.М. Машэрава
2021*

УДК 811.161.3'276:51(075.8)
ББК 81.411.3-324я73+81.053.2я73
Б43

Друкуецца па рашэнні навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”. Пратакол № 4 ад 18.02.2021.

Складальнікі: дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства ВДУ імя П.М. Машэрава, кандыдат філалагічных навук **А.С. Дзядова**; супрацоўнік навукова-даследчага сектара ВДУ імя П.М. Машэрава, кандыдат філалагічных навук **К.С. Півавар**

Р э ц е н з е н т :
дацэнт кафедры агульнага і рускага мовазнаўства
ВДУ імя П.М. Машэрава, кандыдат філалагічных навук *Т.П. Слесарава*

Беларуская мова (прафесійная лексіка) : метадычныя рэкамендацыі / склад.: А.С. Дзядова, К.С. Півавар. – Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2021. – 56 с.

Вучэбнае выданне змяшчае метадычныя каментарыі, пытанні, практычныя заданні, тэксты для перакладу, матэрыялы для прамежкавага і выніковага кантролю, руска-беларускі слоўнік матэматычных тэрмінаў (тэрміналагічны мінімум) і інш. па дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. Прызначана для студэнтаў факультэта матэматыкі і інфармацыйных тэхналогій, а таксама можа быць выкарыстана студэнтамі, якія навучаюцца па спецыяльнасцях гуманітарнага профілю, выкладчыкамі мовазнаўчых дысцыплін, укладальнікамі тэрміналагічных слоўнікаў і спецыялістамі ІТ-сферы.

УДК 811.161.3'276.6:51(075.8)
ББК 81.411.3-324я73+81.053.2я73

© ВДУ імя П.М. Машэрава, 2021

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА	4
МЕТАДЫЧНЫЯ КАМЕНТАРЫІ ДА ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ ...	5
МОДУЛЬ 1. УВОДЗІНЫ. ТЭРМІНАЛОГІЯ	7
Практычныя заняткі № 1. Уводзіны. Месца беларускай мовы ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей	7
Практычныя заняткі № 2. Лексічная сістэма беларускай мовы. Беларуская навуковая тэрміналогія	10
Практычныя заняткі № 3. Асноўныя характарыстыкі тэрмінаў	13
Практычныя заняткі № 4. Тэрмінаўтварэнне	15
Практычныя заняткі № 5. Беларуская тэрмінаграфія	16
МОДУЛЬ 2. ФУНКЦЫЯНАЛЬНЫЯ СТЫЛІ МАЎЛЕННЯ	19
Практычныя заняткі № 6. Функцыянальныя стылі маўлення	19
Практычныя заняткі № 7. Мова прававой сферы і яе асаблівасці	21
Практычныя заняткі № 8. Мова навукі і яе асаблівасці	23
Практычныя заняткі № 9. Жанры і кампазіцыя тэкстаў навуковага стылю	27
МОДУЛЬ 3. КУЛЬТУРА ПРАФЕСІЙНАГА МАЎЛЕННЯ	31
Практычныя заняткі № 10. Арфаэпічныя і акцэнталагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы	31
Практычныя заняткі № 11. Арфаграфічныя і словаўтваральныя нормы беларускай літаратурнай мовы	32
Практычныя заняткі № 12. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы	34
Практычныя заняткі № 13. Сінтаксічныя нормы беларускай літаратурнай мовы	37
Практычныя заняткі № 14–15. Культура прафесійнага маўлення	39
ТЭМЫ РЭФЕРАТАЎ І ВУСНЫХ ПАВЕДАМЛЕННЯЎ	44
ПЫТАННІ ДА ЗАЛІКУ	45
РУСКА-БЕЛАРУСКІ СЛОЎНІК МАТЭМАТЫЧНЫХ ТЭРМІНАЎ (ТЭРМІНАЛАГІЧНЫ МІНІМУМ)	47
ЛІТАРАТУРА	54

ПРАДМОВА

Высокая моўная культура з’яўляецца неад’емнай часткай падрыхтоўкі спецыялістаў у розных сферах дзейнасці. У наш час мова выступае ў грамадстве важным інструментам інфармацыйнага ўздзеяння. Ва ўмовах білінгвізму ў Рэспубліцы Беларусь павышаецца матывацыя публічнай маўленчай дзейнасці, што патрабуе ад вышэйшай школы рыхтаваць не проста спецыяліста, а камунікатыўна развітую асобу, якая на дастаткова высокім узроўні магла б наладжваць зносіны на беларускай мове як дзяржаўнай найперш у прафесійнай сферы.

Беларуская мова (прафесійная лексіка) – гэта дысцыпліна, якая дапамагае студэнтам далучыцца да багаццяў нацыянальнай культуры, сфарміраваць камунікатыўна развітую асобу, здольную выкарыстоўваць родную мову ў галіне прафесійнай дзейнасці, перакладаць і рэфэрыраваць прафесійна арыентаваныя і навуковыя тэксты, весці справавую дакументацыю, выступаць з навуковымі паведамленнямі і публічнымі прамовамі на беларускай мове.

Дадзенае выданне складзена ў адпаведнасці з вучэбнай праграмай для вышэйшых навучальных устаноў “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” для студэнтаў наступных спецыяльнасцей факультэта матэматыкі і інфармацыйных тэхналогій ВДУ імя П.М. Машэрава: “Камп’ютарная бяспека (радыёфізічныя метады і праграмна-тэхнічныя сродкі)”, “Кіраванне інфармацыйнымі рэсурсамі”, “Прыкладная інфарматыка (ВЭБ-праграмаванне і камп’ютарны дызайн)”, “Прыкладная інфарматыка (праграмае забеспячэнне камп’ютарных сістэм)”, “Інфармацыйныя сістэмы і тэхналогіі (у ахове здароўя)”.

Асноўная мэта вучэбнага выдання – сістэматызаваць і паглыбіць веды студэнтаў па беларускай мове, удаканаліць веданне тэрміналагічнай лексікі па абранай імі спецыяльнасці праз узбагачэнне слоўнікавага запasu і павышэнне культуры маўлення студэнцкай моладзі.

Прапанаваныя студэнтам заданні маюць практычную скіраванасць, пашыраюць тэрміналагічны запас будучых спецыялістаў ІТ-сферы і распрацаваны з улікам патрабаванняў, якія прад’яўляюцца да засваення той ці іншай тэмы. Тэматыка тэкстаў для працы на занятках дапамагае выходзіць у студэнтаў пачуццё патрыятызму, грамадзянскасці і нацыянальнай свядомасці, любоў да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай культуры беларусаў.

МЕТАДЫЧНЫЯ КАМЕНТАРЫ ДА ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ

На вывучэнне дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” вучэбнымі планамі спецыяльнасцей нефілалагічнага профілю адведзена 30 гадзін аўдыторных (практычных) заняткаў.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны

Дысцыпліна “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” мае практыкаарыентаваны характар і прадугледжвае правядзенне выключна практычных заняткаў. У аснову структурыравання зместу вучэбнага матэрыялу дысцыпліны пакладзены прынцып модульнага падыходу, які прадугледжвае падзел вучэбнага матэрыялу на тры самастойныя модулі:

1. Уводзіны. Тэрміналогія.
2. Функцыянальныя стылі маўлення.
3. Культура прафесійнага маўлення.

У межах распрацаваных практычных заняткаў вызначаны патрабаванні да неабходных ведаў, уменняў і навыкаў, якія павінны сфарміраваць студэнты ў працэсе вывучэння той ці іншай тэмы. Студэнтам прапануюцца пытанні і практычныя заданні, тэксты для перакладу, тэмы рэфератаў і вусных паведамленняў, руска-беларускі слоўнік матэматычных тэрмінаў (тэрміналагічны мінімум), спіс літаратуры і іншыя неабходныя для самастойнай працы матэрыялы.

Па кожным вучэбным модулі (раздзеле) у адпаведнасці з яго мэтамі і задачамі па фарміраванні і развіцці ў студэнтаў тых ці іншых кампетэнцый рэалізуюцца канкрэтныя педагагічныя тэхналогіі, у тым ліку тэхналогія праблемнага навучання, тэхналогія праектнай дзейнасці, тэхналогія дыстанцыйнага навучання, заснаваная на забеспячэнні студэнтаў інфармацыйнымі адукацыйнымі рэсурсамі ў выглядзе вучэбна-метадычных матэрыялаў для самастойнай працы з выкарыстаннем розных носбітаў інфармацыі. У вучэбным працэсе магчыма выкарыстанне таксама электронных вучэбных дапаможнікаў па беларускай мове для спецыяльнасцей нефілалагічнага профілю.

Тэарэтычныя звесткі, неабходныя для разумення і асэнсавання найбольш складаных пытанняў курса, а таксама для выканання практычных заданняў, можна знайсці ў электронным вучэбна-метадычным комплексе “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” размешчаным у віртуальным навучальным асяроддзі “Moodle” ВДУ імя П.М. Машэрава па адрасе: <https://sdo.vsu.by/course/view.php?id=1152>.

Пералік неабходных ведаў, практычных уменняў і навыкаў студэнтаў

У працэсе вывучэння дысцыпліны студэнты павінны **ведаць:**

- сістэму лексічных, граматычных і стылістычных сродкаў беларускай мовы;
- тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі па адпаведных сферах навукова-прафесійнай дзейнасці;
- паходжанне і гістарычнае развіццё беларускай мовы;
- фанетычны склад сучаснай беларускай мовы і асноўныя нормы сучаснага беларускага вымаўлення;
- нормы беларускага правапісу;
- граматычныя асаблівасці беларускай мовы;
- асноўныя стылі беларускай мовы і іх асаблівасці, адметныя рысы афіцыйна-справавога і навуковага стыляў;
- сутнасць паняццяў “спецыяльная лексіка”, “тэрмін”, “тэрміналогія”, “прафесійная лексіка”, “наменклатурныя назвы”;
- асаблівасці развіцця беларускай тэрміналогіі ў XX ст. і практыку выкарыстання сучаснай беларускай тэрміналогіі.

умець:

- перакладаць тэксты спецыяльнага зместу з рускай мовы на беларускую і наадварот;
- карыстацца рознымі відамі слоўнікаў беларускай літаратурнай мовы і іншай даведачнай літаратуры па беларускай мове;
- падтрымліваць гутарку на беларускай мове;
- складаць і весці на беларускай мове справавую дакументацыю, рыхтаваць навуковыя і публічныя выступленні;
- ажыццяўляць камунікацыю на беларускай мове ў спецыяльнай сферы.

набыць навыкі:

- эфектыўных маўленчых паводзін у розных сітуацыях прафесійных і справавых зносін;
- пісьмовага афармлення справавых дакументаў і лістоў;
- талерантных моўных паводзін ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

валодаць:

- арфаэпічнымі, лексічнымі, граматычнымі, стылістычнымі і іншымі нормамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- спецыяльнай лексікай па абранай спецыяльнасці;
- навыкамі культуры маўлення.

Модуль 1

УВОДЗІНЫ. ТЭРМІНАЛОГІЯ

Практычныя заняткі № 1

Уводзіны. Месца беларускай мовы ў сістэме агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей

Ключавыя паняцці і тэрміны: *білінгвізм, дзяржаўная мова, моўная інтэрферэнцыя, нацыянальна-моўная палітыка, соцыум, паходжанне мовы, родная мова, функцыі мовы.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) сфарміраваць устаноўку на практычнае ўкараненне ведаў, атрыманых у працэсе вывучэння дысцыпліны, у будучай прафесійнай дзейнасці і іншых сацыяльных сферах;
- 2) выпрацаваць разуменне неабходнасці ведаць і карыстацца беларускай мовай як адной з дзяржаўных моў падчас прафесійных зносін;
- 3) сфарміраваць разуменне беларускай мовы як этнакультурнай з’явы і асноўнага кампанента нацыянальнай культуры беларусаў;
- 4) выпрацаваць веды адносна ролі мовы і маўлення ў працэсе сацыяльных зносін, месца беларускай мовы ў славянскай і еўрапейскай супольнасці народаў і моў.

Пытанні:

1. Прадмет і задачы курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”, яго сувязь з іншымі дысцыплінамі.
2. Мова і соцыум. Функцыі мовы ў грамадстве. Моўная інтэрферэнцыя.
3. Беларуская мова як форма нацыянальнай культуры беларускага народа. З гісторыі паходжання і развіцця беларускай мовы.
4. Развіццё і функцыянаванне беларускай літаратурнай мовы ў XX – пачатку XXI ст. Закон “Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь” (1998г.).
5. Сучасныя праблемы моўнага жыцця і этнічнай свядомасці насельніцтва Беларусі.

Заданні:

Заданне 1. Устаноўце розніцу паміж наступнымі паняццямі: *славянскія мовы, усходнеславянскія мовы, беларуская нацыянальная мова, беларуская літаратурная мова, дыялектная мова, родная мова.* Абгрунтуйце свой адказ.

Заданне 2. Вядомы беларускі пісьменнік А. Разанаў пісаў: “Кожны народ мае хаця б адзін геніяльны твор, і гэты твор – мова”. Растлумачце сэнс выказвання. Дайце асабістую інтэрпрэтацыю прыведзеных слоў.

Заданне 3. Выпішыце з мастацкай літаратуры ці публіцыстычных крыніц 3-4 выказванні беларускіх пісьменнікаў, грамадскіх і культурных дзеячаў, мовазнаўцаў, асветнікаў пра родную мову. Выкажыце свае адносіны да ўзнятых у выказваннях праблем.

Заданне 4. Паразважайце адносна таго, які сэнс укладваецца чалавекам у паняцце *родная мова*. Якая мова з’яўляецца роднай для вас? Падрыхтуйце вуснае паведамленне пра гісторыю ўзнікнення Міжнароднага дня роднай мовы.

Заданне 5. Прачытайце выказванні рускіх пісьменнікаў і вучоных пра мову. Перакладзіце адзін з наступных тэкстаў (на выбар) на беларускую мову.

Текст 1. По отношению каждого человека к своему языку можно совершенно точно судить не только о его культурном уровне, но и о его гражданской ценности.

Истинная любовь к своей стране немыслима без любви к своему языку. Человек, равнодушный к родному языку, – дикарь Его безразличие к языку объясняется полнейшим безразличием к прошлому, настоящему и будущему своего народа (К. Паустовский).

Текст 2. Наш язык – это важнейшая часть нашего поведения в жизни. И по тому, как человек говорит, мы сразу и легко можем судить о том, с кем имеем дело: мы можем определить степень интеллигентности человека, степень его психологической уравновешенности...

Учиться хорошей, спокойной, интеллигентной речи надо долго и внимательно – прислушиваясь, запоминая, замечая и изучая. Но хоть и трудно – это надо, надо. Наша речь – важнейшая часть не только нашего поведения, но и нашей личности, нашей души, ума (Д. Лихачёв).

Текст 3. Слово – дело великое. Великое потому, что словом можно соединить людей, словом можно и разъединить их, словом можно служить любви, словом же можно служить вражде и ненависти. Берегись от такого слова, которое разъединяет людей (Л. Толстой).

Заданне 6. Пазнаёмцёся з наступнай навуковай інфармацыяй пра безэквівалентную лексіку. Паразважайце адносна таго, што з’яўляецца прычынай функцыянавання безэквівалентнай лексікі ў нацыянальных мовах.

У лексіцы беларускай мовы, як і іншых нацыянальных моў, можна вылучыць шэраг слоў, якія ў іншамоўным дачыненні не маюць аднаслоўных адпаведнікаў. Патрэбы перакладчыцкага характару вымушаюць перадаваць значэння такіх слоў, аб'ём паняцця, што яны абазначаюць, і эмацыянальныя адценні не словамі, а словазлучэннямі (зваротамі) іншай мовы. Такія словы называюцца *безэквівалентнымі*, бо яны не маюць аднаслоўнага лексічнага адпаведніка (эквівалента) у іншай мове.

Беларускія словы, безэквівалентныя ў дачыненні да рускай мовы, змешчаны ў слоўніку І.Р. Шкраба “Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі” (Мінск, 2008 г.). З дапамогай гэтага лексікаграфічнага выдання вусна перакладзіце наступныя матэматычныя задачкі на рускую мову. Што абазначаюць падкрэсленыя словы ў рускай мове?

1. На імшарыне арнітолагі заўважылі 12 буслоў, 6 чорных чапляў і 18 жораваў. Колькі ўсяго птушак налічылі вучоныя?

2. Першая брыгада адрамантавала за дзень 12 км чыгункі, а другая – на 6 км больш. Колькі ўсяго кіламетраў чыгункі адрамантавалі абедзве брыгады?

3. У кнігарню завезлі 50 падручнікаў для першага класа, а хрэстаматый на 20 больш. Колькі ўсяго кніг завезлі ў кнігарню?

4. Падчас зарападу астраномы ўбачылі 18 знічак, а метэораў на 6 менш. Колькі метэораў убачылі астраномы?

Складзіце задачкі для вучняў 3-4 класаў са словамі *вятрак* – рус. ‘ветряная мельница’, *брукаванка* – рус. ‘булыжная мостовая’, *бусянка* – рус. ‘гнездо аиста’.

Заданне 7. Да наступных рускамоўных словазлучэнняў падбярэце і запішыце аднаслоўныя беларускія адпаведнікі – безэквівалентныя словы. Пры неабходнасці карыстайцеся “Слоўнікам беларускай безэквівалентнай лексікі” (аўтар – І.Р.Шкраба).

Предвечернее время – ...; падаючая звезда – ...; булыжная мостовая – ...; парное молоко – ...; книжный магазин – ...; начало косьбы – ...; гнездо аиста – ...; заливной луг – ...; ветряная мельница – ...; завершение уборки картофеля – ...; луна в последней четверти – ...; католический монастырь – ...

Заданне 8. Перакладзіце тэкст на беларускую мову. Дайце яму назву. Падрыхтуйце вусны пераказ тэксту.

Факультет математики и информационных технологий ВГУ имени П.М. Машерова сегодня – это региональный центр подготовки высококвалифицированных специалистов в области информационных технологий, в котором используются новейшие образовательные технологии,

імаецца савременная матэрыяльна-тэхнічная база і наладжана теснае супрацоўніцтва з вядущымі ІТ-кампаніямі Рэспублікі Беларусь.

Для адукацыі на факультэце характэрны практыка-арыентаваны падыход, саюжанне фундаментальнай падрыхтоўкі ў абранай атрацы с узкай спецыялізацыяй. С цэлю прыабытання апыта работы ў рэальных праектах студэнты факультэта выконваюць ў рамках курсавых і дыпломных праектаў хазяйсвенныя дагаворы па разработке разлічнага праграмнага абеспячэння і стварэнню web-рэсурсаў, што дазваляе ім ў час адукацыі атрымліваць дадатковы даход.

На факультэце пастаянна вядуцца фінансаваныя ў рамках грантаў ГПНІ і БРФФІ навучна-даследчыцкія работы ў атрацы ІКТ, матэматыкі і фізікі, ў частнасці, па распазнаванні абразоў, іскусственаму інтэлекту, камп'ютэрнаму мадэліраванню рэканструіраванага сярэняга уха, разработке і даследаванню метадаў, мадэляў і алгарытмаў вылісільнай матэматыкі на аснове аб'ектна-арыентаванай парадыгмы праграмавання і др.

Выпускнік факультэта сегодня – гэта спецыяліст с шырокім кругазорам і высокай эрудыцыяй, котарый свабодна арыентауецца ў савременных тэндэнцыях развіцця навуцы і тэхнікі, можа самастаятэльна знаходзіць рашэння складаных задач ў атрацы інфарматыкі, матэматыкі і радыаэлектронікі (па матэрыялам газеты “Мы і час” і саіта vsu.by).

Заданне 9. Падрыхтуйце вуснае паведамленне “Слаўны сын беларускай зямлі”, прысвечанае П.М. Машэраву, імя якога носіць Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт. З мэтай атрымання цікавых і пазнавальных звестак пра гэтага дзяржаўнага дзеяча варта наведаць мемарыяльны музей П.М.Машэрава, размешчаны ў нашай навучальнай установе.

Падрыхтуйце невялікія вусныя паведамленні пра іншых знакамітых выпускнікоў нашага ўніверсітэта або факультэта, на якім вучыцеся).

Практычныя заняткі № 2

Лексічная сістэма беларускай мовы.

Беларуская навуковая тэрміналогія

Ключавыя паняцці і тэрміны: *лексіка, агульнаўжывальная лексіка, лексіка абмежаванага ўжытку, дыялектная лексіка, спецыяльная лексіка, жаргонная лексіка, наменклатурная назва, прафесіяналізм, тэрмін, тэрміналогія, тэрмінасістэма.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

1) ведаць асаблівасці лексічнага складу, тэрміналагічнай сістэмы беларускай мовы і маўленчай культуры па-беларуску;

2) умець правільна выкарыстоўваць на практыцы лексічныя нормы беларускай мовы;

3) пашыраць і ўзбагачаць лексічны запас па абранай спецыяльнасці;

4) умець практычна карыстацца тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па спецыяльнасці;

5) умець карыстацца слоўнікамі розных тыпаў, у першую чаргу тэрміналагічнымі па сваёй спецыяльнасці.

Пытанні:

1. Паняцце пра лексіку. Лексічнае багацце беларускай мовы.

2. Лексіка беларускай мовы паводле паходжання. Спрадвечнабеларускія словы і запазычаныя.

3. Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання. Агульнаўжывальная лексіка і лексіка абмежаванага ўжытку. Дыялектная лексіка. Жаргонная лексіка.

4. Спецыяльная лексіка. Прафесіяналізмы. Тэрміны. Наменклатурныя назвы. Тэрміналогія і тэрмінасістэма.

5. Слоўнікі, іх тыпы, прызначэнне. Тэрміналагічныя слоўнікі (у адпаведнасці са спецыяльнасцю).

Заданні:

Заданне 1. Карыстаючыся “Тлумачальным слоўнікам беларускай літаратурнай мовы”, а таксама “Слоўнікам іншамоўных слоў” А.М. Булыкі, вызначце, з якой мовы запазычаны наступныя словы. Раствлумачце значэнне падкрэсленых слоў.

Аб’ект, азімут, аксіёма, алгарытм, алгебра, альфа, амнезія, арыфметыка, гіпатэнуза, гіпатэтычны, гравітацыя, дамінанта, дысплэй, дэцыметр, ігрэк, інжынер, інтэграл, інфарматыка, ірацыянальны, каардыната, камера, карэляцыя, косінус, лагарыфм, маса, матрыца, матэматыка, парадокс, паралель, пастулат, прагрэсія, пункт, пункцір, радыус, сантыметр, сіметрыя, трапецыя, трыганаметрыя, формула, хорда.

Заданне 2. З дапамогай “Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы” растлумачце пісьмова лексічнае значэнне наступных слоў, якія характарызуюць этнакультурныя адметнасці побыту беларускага народа.

Абшыванка, выцінанка, вышыванка, вячоркі, грачанік, драбіны, жалейка, жур, зэдлік, кляновік, кросны, медавуха, ставок, студня, сурвэтка, талака, сядзіба, фіранка.

Заданне 3. Устанавіце адпаведнасць паміж словам, якое называе той ці іншы прадмет побыту, і яго значэннем, у якім раскрываецца прызначэнне прадмета. Адказ запішыце ў выглядзе літарна-лічбавага спалучэння.

Слова	Значэнне
А.Калаўрот	1. Земляны насып уздоўж сцяны хаты, зроблены для ўцяплення памяшкання
Б. Талака	2. Прыстасаванне для ручнога прадзення кудзелі, воўны
В. Прызба	3. Рэч хатняга ўжытку для прасейвання мукі ў выглядзе шырокага абруча з сеткаю
Г. Ступа	4. Драўляная дуга з выемкамі або кручкамі на канцах для пераносу на плячах вёдзер або іншых рэчаў
Д. Дзежка	5. Драўляная або металічная пасудзіна, у якой таўкуць што-небудзь таўкачом
Е.Каромысел	6. Драўляная, крыху звужаная ўверсе пасудзіна з прамых клёпак для заквашвання цеста
Ё. Рэшата	7. Калектыўная дапамога ў гаспадарчых работах, якая стала народным звычаем

Заданне 4. Запішыце, якія назвы месяцаў у беларускай мове адпавядаюць паняццям, аформленым з дапамогай слоў, пададзеных ніжэй. Якім чынам у значэнні прыведзеных лексічных адзінак адлюстравалася матэрыяльная і духоўная культура беларусаў?

Агароднік – ...; бліннік – ...; бярозавік – ...; вясельнік – ...; вясеннік – ...; мёднік – ...; мясаед – ...; поснік – ...; спаснік – ...; хлебнік – ...; шчаўнік – ...; ягаднік –

Заданне 5. Адзначце словы, значэнне якіх правільна перададзена сродкамі рускай мовы.

1. Прысак – горячая зола. 2. Паркан – молодой сосновый лес. 3. Наведванне – пребывание в гостях. 4. Ажыны – крыжовник. 5. Бурштын – янтарь. 6. Багна – моховое болото. 7. Касавіца – заготовка сена. 8. Ясакар – черный тополь. 9. Ветах – луна в последней четверти. 10. Неруш – зимний лес.

Заданне 6. Пазнаёмцеся са зместам раздзела 5. Лексічны склад навуковага стылю. Спецыфіка ўжывання тэрміналагічнай лексікі. П.5.1 З гісторыі фарміравання і развіцця беларускай тэрміналогіі; П.5.2 Тэрміналагічная лексіка (с. 33–40) у наступным выданні : Беларуская мова: спецыяльная лексіка: Вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў усіх форм навучання ўсіх спецыяльнасцей БДУІР / Пад рэд. Ю.А. Сцепанчука. – Мінск: БДУІР, 2006 [электронны адрас рэсурса : <https://textarchive.ru/c-2008549-pall.html>].

Зрабіце *апорны канспект* прачытанага ў дапаможніку матэрыялу.

Заданне 7. Карыстаючыся “Тлумачальным слоўнікам беларускай літаратурнай мовы”, вызначце значэнне прыведзеных слоў. Да якіх груп тэрміналагічнай лексікі яны адносяцца? Згрупуйце словы тэматычна.

Нітрат, антысептыка, азімут, тапонім, валентнасць, іёнаабменнік, кісларод, анестэзіёлаг, біметал, фанетыка, інфінітыў, ізатоп, каталізатар, неўроз, лінгвістыка, лазер, ваганне, сінус, сэрца, магніт, амперметр.

Заданне 8. Параўнайце слоўніковыя артыкулы аднаго і таго ж слова (зыходная форма загаловачнага слова, тлумачэнне, паметы, ілюстрацыі, наяўнасць лінгвістычнай і пазалінгвістычнай інфармацыі) у лінгвістычным і энцыклапедычным слоўніках. Праілюструйце гэта на прыкладзе наступных слоў: *арнамент*, *Бацькаўшчына*, *тэрміналогія*. (гл.: “Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы”, “Руска-беларускі слоўнік”, “Энцыклапедыя гісторыі Беларусі” і інш.).

Практычныя заняткі № 3 **Асноўныя характарыстыкі тэрмінаў**

Ключавыя паняцці і тэрміны: *тэрмін, тэрміналогія, тэрмінасістэма, галіновая тэрмінасістэма.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

1) пашыраць і ўзбагачаць тэрміналагічны запас па сваёй будучай спецыяльнасці;

2) выпрацаваць уменне практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па спецыяльнасці.

Пытанні:

1. Слова-тэрмін у мове. Асаблівасці тэрміналагічнай лексікі. Асноўныя прыкметы тэрмінаў.

2. Мнагазначныя, аманімічныя, сінанімічныя, антанімічныя тэрміны. Рода-відавыя адносіны ў межах тэрмінасістэмы.

3. Спрадвечна беларуская і запазычаная лексіка ў складзе тэрмінасістэм.

4. Структурныя тыпы тэрмінаў: тэрміны-словы, тэрміны-словазлучэнні, тэрміны-сімвалы.

5. Суадносіны тэрмінаў і часцін мовы. Лексіка-граматычная характарыстыка тэрмінаў.

Заданні:

Заданне 1. Карыстаючыся слоўнікамі розных тыпаў, у тым ліку тэрміналагічнымі, размяркуйце наступныя словы па групам:

1) нетэрміналагічная лексіка (агульнаўжывальныя словы літаратурнай мовы); 2) тэрміналагічная лексіка.

Абсцыса, адпавядаць, атрымаць, аксіёма, алгарытм, вынік, будаваць, выключаць, бісектрыса, валентнасць, выходзіць, геадэзія, дактыль, ліквідаваць, вектар, высокі, памер, праблема, павысіць, падрыхтаваць, палепшыць, постфікс, гіпербала, дроб, дыяганаль, здабытак, каталіз, праграма, асаблівы, высокі, буйны, сінус. вялікі, знешні, слабы, скаляр, тэарэма, заўвага, хімічны элемент.

Заданне 2. З дапамогай галіновых тэрміналагічных слоўнікаў вызначце, што абазначаюць наступныя тэрміны:

Арфа (у музыцы і тэхніцы), поле (у фізіцы і лінгвістыцы), марфалогія (у лінгвістыцы і батаніцы), карань (у матэматыцы, лінгвістыцы, батаніцы, медыцыне).

Прывядзіце прыклады іншых слоў-тэрмінаў, якія абазначаюць розныя навуковыя паняцці ў розных галіновых тэрмінасістэмах.

Заданне 3. З дапамогай тлумачальнага слоўніка або “Слоўніка лінгвістычных тэрмінаў” (аўтары П.У. Сцяцко, М.Ф. Гуліцкі, Л.А. Антанюк) растлумачце значэнне наступных мнагазначных тэрмінаў з галіны мовазнаўства:

Абзац, арфаграфія, фразеалогія, пунктуацыя, тэрміналогія.

Прывядзіце прыклады мнагазначных тэрмінаў, якія сустракаюцца ў межах іншых галіновых тэрмінасістэм (матэматычнай, фізічнай, эканамічнай і інш.).

Заданне 4. Перакладзіце на беларускую мову наступныя спецыяльныя словы, словы-тэрміны і тэрміналагічныя словазлучэнні.

Интернет, компьютер, информационные технологии, оперативная память, компьютерные системы, алгоритмизация, программное обеспечение, базы данных, браузер, процессор, аккаунт, сервис-провайдер, файл, пользователь, электронная почта, текстовый редактор, вычислительная техника, обработка информации, теоретическая информатика, компьютерная лингвистика, моделирование, хранение информации, обработка текстов, линейное программирование, интерактивный сайт, электронная презентация, исходный код, проектирование, ноутбук, вспомогательный алгоритм, повреждение жесткого диска, мультимедийный, копирование, канал прямого доступа, устройство, учетная запись диагностика модема, поисковая система, интерфейс, компьютерные игры, воспроизведение информации, упорядочение материала, операционная система, графический редактор, клавиатура, видеокарта.

Практычныя заняткі № 4

Тэрмінаўтварэнне

Ключавыя паняцці і тэрміны: *тэрміналогія, тэрмін, тэрміналагізацыя, дэтэрміналагізацыя, наменклатура, калька.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) навучыцца адрозніваць тэрміны ад лексікі агульнага ўжывання;
- 2) ведаць сутнасць паняццяў *тэрмін, прафесіяналізм, наменклатура*.
- 3) суадносіць канкрэтны тэрмін з адпаведнай галіной навукі.

Пытанні:

1. Асноўныя спосабы ў тэрміналагічным словаўтварэнні: марфалагічны, сінтаксічны, семантычны.
2. Семантычны спосаб утварэння тэрмінаў. Тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя розных часцін мовы.
3. Адрозненні тэрмінаўтварэння ў параўнанні з агульналітаратурным словаўтварэннем.

Заданні:

Заданне 1. Вызначце, якім спосабам утвораны наступныя тэрміны.

Безнаяўны (разлік), файл-сервер, множнік, дзяржбанк, аперацыйная (сістэма), радыёімпульс, цеплыня, ультрагук, недаатрыманне (даходаў), выплата (заробку), кантраснасць, высокатэхналагічны (працэс), рэгуліроўка (яркасці), відэатэрмінал, нармаванне, стандартызацыя, ВК-матрыца, святлодыёдны, спажываемая (магутнасць), звышчастотны (гук), праграмаванне, вылічальная (сетка), знешнеэканамічныя (сувязі), інфармацыйна-аналітычны, энерганагляд, міжведамасны, паліўна-энергетычны.

Заданне 2. З наступнымі словамі складзіце словазлучэнні такім чынам, каб у адным выпадку яны былі тэрміналагічнымі, а ў другім – свабоднымі. На аснове якіх прымет адбываецца перанос значэння з аднаго прадмета на другі?

База, блок, выраз, дыск, дроб, закон, катастрофа, клетка, раман, сюжэт, ланцуг, хваля.

Узор выканання. Клетка – клетка матрыцы, жалезная клетка; пучок – пучок сфер, пучок саломы.

Заданне 3. Перакладзіце наступныя тэксты на беларускую мову. Выпішыце 5 слоў-тэрмінаў, дайце ім азначэнне. Да якой галіны ведаў яны адносяцца? Вызначце спосаб іх утварэння.

Текст 2. Все компьютерные клавиатуры обладают схожим набором клавиш, называемым *раскладка*. В этом наборе присутствует клавишамодификатор, которая значительно расширяет возможности ввода команд с клавиатуры. Используя ее, можно набирать знаки препинания, менять регистр букв, а также вводить различные символы.

Текст 3. Термин “сервер” происходит от английского слова *server*, означающего ‘обслуживающий’. Чаще всего сервером называют компьютер, выделенный в компьютерной сети для обслуживания других компьютеров без непосредственного участия человека. Эти другие компьютеры называются клиентами сервера. Для того чтобы компьютер назвать сервером, на него надо установить специальное программное обеспечение для оказания услуг другим компьютерам. Оно и делает компьютер сервером. Поэтому *сервер* – это сетевой компьютер (обычно очень мощный) с установленным на нем специальным программным обеспечением для оказания услуг другим компьютерам без непосредственного участия человека.

Практычныя заняткі № 5 **Беларуская тэрмінаграфія**

Ключавыя паняцці і тэрміны: *лексікаграфія, тэрміналагічны слоўнік, тэрмінаграфія, перыяды развіцця беларускай тэрміналогіі, пурыстычная тэндэнцыя.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) мець неабходную сістэму ведаў аб гісторыі развіцця беларускай тэрміналогіі;
- 2) умець карыстацца тэрміналагічнымі слоўнікамі розных тыпаў.

Пытанні:

1. Тыпы беларускіх тэрміналагічных слоўнікаў. Асаблівасці будовы слоўнікавага артыкула ў тэрміналагічным слоўніку.
2. З гісторыі беларускай тэрміналогіі. Асаблівасці тэрмінаграфічнай працы ў Беларусі на розных этапах развіцця беларускай мовы (20-я гады XX ст. – XXI ст.).
3. Характарыстыка сучасных тэрміналагічных слоўнікаў. Асноўныя напрамкі сучаснай беларускай тэрмінаграфіі.

Заданні:

Заданне 1. Прачытайце тэрміны, запісаныя парамі, у склад якіх уваходзіць тэрмін, прапанаваны Навукова-тэрміналагічнай камісіяй ў 20-я

гады XX ст., і яго сучасны нарматыўны адпаведнік. Паразважайце пра адметнасць і функцыянальнасць тэрмінаў, створаных у 20-я гады XX ст.

Зельнік – гербарый; канцавоссе – полюс; касада – дыяганаль; пазем – гарызонт; палудзеннік – мерыдыян; разгалоссе – дысананс; скрутка – спіраль; уласнапіс – арыгінал; ускосіна – дыяганаль; часамер – хранометр; чужаед – паразіт; мясажэр – драпежнік.

Заданне 2. Устанавіце адпаведнасць паміж тэрмінамі, якія прапаноўваліся мовазнаўцамі ў 20-я гады XX ст., і сучаснымі лексічнымі адпаведнікамі. Адказ запішыце ў форме літарна-лічбавага спалучэння.

Тэрмін 20-х гадоў XX ст.	Сучасны адпаведнік тэрміна
А. зельнік	1. гібрыд
Б. мяшанец	2. паразіт
В. прысваенне	3. гербарый
Г. чужаед	4. інтэрмедыя, інтэрлюдыя
Д. паміждзея	5. гармонія
Е. суладжванне	6. асіміляцыя
Правільны адказ:	

Заданне 3. Выберыце правільны варыянт адказу і адкажыце пісьмова на пытанне: “Які даведнік у пачатку XX ст. называлі “слоўнік месны”? Чаму?

1) этымалагічны слоўнік; 2) тлумачальны слоўнік; 3) дыялектны слоўнік; 4) тэрміналагічны слоўнік; 5) фразеалагічны слоўнік.

Заданне 4. Складзіце асабісты руска-беларускі тэрміналагічны слоўнік па спецыяльнасці аб’ёмам 20-25 слоў-тэрмінаў ці тэрміналагічных словазлучэнняў (на выбар), якія сустракаюцца ў галіне вашай будучай прафесійнай дзейнасці. Заданне выканайце ў выглядзе табліцы па ўзоры, дадзеным ніжэй. Запомніце змешчаныя ў табліцы тэрміны з галіны інфарматыкі.

Можна карыстацца наступным лексікаграфічным выданнем: Савіцкі, М. Тлумачальны слоўнік па інфарматыцы / М. Савіцкі. – Мінск: “Энцыклапедыкс”, 2009 [Электронны рэсурс: http://www.nastaunik.info/files/f/332_savicki.pdf].

н/п	Тэрмін на рускай мове	Тэрмін на беларускай мове
1.	Алгоритмизация	Алгарытмізацыя
2.	Защита информации	Засцярога інфармацыі
3.	Защитное стекло	Засцерагальнае шкло
4.	Зеркальное отражение	Люстры адбітак
5.	Информационный ресурс	Інфармацыйны рэсурс

6.	Каталог диска	Каталог дыска
7.	Охрана от внешних воздействий	Засцярога ад знешніх уздзеянняў
8.	Питание электрическим током	Сілкаванне электрычным токам
9.	Разрешение экрана	Разрозненне экрана
10.	Стандарт разложения	Стандарт раскладання
11.	Текстовый файл	Тэкставы файл
12.	Устройство отображения	Прылада адлюстравання
13.	Язык программирования	Мова праграмавання

Кантроль па модулі 1

Заданне. Перакладзіце наступны навуковы тэкст на беларускую мову. Выпішыце 5 слоў-тэрмінаў (тэрміналагічных словазлучэнняў) і пісьмова растлумачце, што яны абазначаюць.

При работе в Интернете для получения доступа к электронной почте, веб-форумам, аккаунтам социальных сетей, интернет-магазинам нужно проходить процедуру проверки подлинности путем введения имени пользователя (логина) и соответствующего пароля. В результате выполнения этой процедуры происходит проверка подлинности пользователя путем сравнения введенного им пароля с паролем, сохраненным в базе данных сайта.

Аутентификация – это процесс проверки подлинности чего-либо. Термин чаще всего используется в среде информационных технологий. Примером аутентификации может быть сравнение пароля, введенного пользователем, с паролем, который сохранен в базе данных сервера. Существуют и другие способы аутентификации, например, использование карточки, специальной USB-флешки, доступ по сетчатке глаза или отпечатку пальца.

Аутентификация требуется при доступе к таким интернет-сервисам, как электронная почта, веб-форум, социальные сети, интернет-банкинг, платежные системы, корпоративные сайты, интернет-магазины.

Аутентификацию не следует путать с авторизацией (процедурой предоставления субъекту определенных прав) и идентификацией (процедурой распознавания субъекта по его идентификатору). Положительным результатом аутентификации (кроме установления доверительных отношений и выработки сессионного ключа) является авторизация пользователя.

Модуль 2

ФУНКЦЫЯНАЛЬНЫЯ СТЫЛІ МАЎЛЕННЯ

Практычныя заняткі № 6

Функцыянальныя стылі маўлення

Ключавыя паняцці і тэрміны: *функцыянальныя стылі маўлення, размоўны, мастацкі, публіцыстычны, афіцыйна-справавы, навуковы стылі.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) навучыцца адрозніваць функцыянальныя стылі маўлення;
- 2) ведаць асноўныя характарыстыкі функцыянальных стыляў;
- 3) адносіць тэксты да розных стыляў маўлення.

Пытанні:

1. Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя функцыянальных стыляў. Іх падстылі. Узаемапрапаненне стыляў.
2. Моўныя сродкі і стылёвыя адзнакі тэкстаў розных стыляў.

Заданні:

Заданне 1. Прачытайце тэксты. Да якога стылю адносіцца кожны з іх? Аргументуйце свой адказ.

Тэкст 1. Славяне здаўна шанавалі сваіх продкаў, якіх называлі дзядамі. Увесну хадзілі да іх на магілы з ежаю і пітвом, каб падзяліцца радасцю сонечнае цеплыні і зямнога абуджэння. Увосень дзядоў чакалі дома. Уся сям’я сядала за стол з багатым пачастункам, і гаспадар клікаў продкаў на гасціны. Людзі верылі, што болей за самыя смачныя ласункі дзяды любяць паважную гаворку з успамінамі пра іх і іхнія добрыя справы.

Мудрыя старажытныя святы ўшанавання продкаў захаваліся ў нас. Вясновы дзень сустрэчы з імі завецца Радаўніца, а восеньскі – Дзяды (У. Арлоў).

Тэкст 2. РАДАЎНІЦА, язычніцкае веснавое свята ўсходніх славян, звязанае з культам продкаў; дзень памінаання памерлых. Называлі таксама Радуніца, Радуніцкія Дзяды. Памінальны абрад адбываўся непасрэдна на могілках у аўторак на “правады” (паслявелікодны тыдзень). Паходжанне слова “Р.” выводзяць ад розных слоў: ад ведыйскага *radanh* (ахвярадаўства), літоўскага *rauda* (галашэнне), агульнаславянскага “род”, “радзіцца”, “радавацца”, ад імя міфічнага бога Рады і г.д. На Р. кожная сям’я ішла памінаць родных спачатку ў царкву, а потым на могілкі, дзе прыводзілі ў парадак магілы блізкіх, расціралі на магілцы абрус і

пачыналі памінальную трапезу, якая нагадвала старажытную язычніцкую трызну. Крыху стравы і гарэлкі пакідалі “для мёртвых”. У размовах успаміналі нябожчыкаў, часта гучалі галашэнні. Правядзенне Р. заканчвалася застоллем дома ці ў карчме (Энцыклапедычны даведнік “Народная культура Беларусі”).

Тэкст 3. Розумам Іван працівіўся гэтаму звычаю, што да тых, каго ўжо няма і ніколі не будзе, ідуць шумнай вялікай талакой. Ён лічыў, што на могілкі трэба прыходзіць аднаму, каб ніхто і нішто не перашкаджала думкам. Чалавек застаецца сам сабою толькі тады, калі ён адзін. І разам з тым ён любіў Раданіцу, гэтыя калектыўныя памінкі. Гэта было як свята. Людзі цішэлі, лагаднелі, з разуменнем і спагадай глядзелі адзін на аднаго. Здаецца, яны пачыналі бачыць, што ўсе тыя сваркі, якія часам не давалі спакою нармальнаму жыццю, псавалі шмат крыві і нерваў, – нішто ў параўнанні з тым, дзеля чаго яны сабраліся тут, і таму рабіліся ветлівымі, дабрачымі.

Па дарозе да могілак ішлі людзі – па двое, па трое. Пад самымі могілкамі відаць была цэлая групка – чалавек з шэсць. Двое неслі ў руках кашолкі, астатнія ішлі без нічога. Івану падумалася: якраз так ходзяць на хрэсьбіны – са скацерамі, у якіх завязаны міскі, талеркі... (А. Кудравец).

Заданне 2. Размяркуйце названыя ніжэй жанры ў адпаведнасці са стылямі маўлення.

Артыкул, заява, інтэрв’ю, рэпартаж, дысертацыя, манаграфія, даклад, тлумачальная запіска, нарыс, апавяданне, лекцыя, падручнік, байка, праграма, канспект, рэферат, дакладная запіска, гутарка, анекдот, анатацыя, аўтабіяграфія, патэнтнае апісанне, слоўнік, кантракт, даведнік, каталог, тэзісы, даверанасць, аповесць, загадка, справавое пісьмо.

Заданне 3. Пісьмова перакладзіце тэкст на беларускую мову. Вызначце стыль тэксту. Ахарактарызуйце яго моўныя сродкі і стылёвыя адзнакі.

Происхождение термина СПАМ

Само названне “спам” (англ. SPAM) было зроблена ад названня мясных кансервов кампаніі Hormel Foods “Spiced hAM” (“острая ветчина”) – острого колбаснаго фарша из свинины. По одной из версий, после Второй мировой войны остались огромные запасы таких консервов, предназначенных для американских солдат. Чтобы сбыть свою продукцию не первой свежести, фирма Hormel Foods провела первую в своём роде рекламную кампанию. Слово SPAM было повсюду: на витринах магазинов, автобусах и трамваях, фасадов домов и газетных страницах. Реклама консервов SPAM непрерывно транслировалась по радио. В общем, от нее не было

возможности скрыться: она везде бросалась в глаза и звучала из всех приёмников.

Спам (англ. spam) – это электронные письма, получаемые от неизвестных отправителей и содержащие чаще всего рекламу или какие-либо другие сообщения, присланные людям без их согласия. Спам может быть безобидным или же содержать потенциальную угрозу.

Потенциально опасным спамом являются:

- письма, содержащие вложенные файлы, заражённые компьютерными вирусами;
- сообщения о выигрыше в лотерею с предложением заплатить некоторую сумму денег, чтобы получить свой выигрыш;
- предложения о пожертвовании денег несуществующим благотворительным организациям.
- сообщения о доставшемся вам наследстве, но для его получения мошенники требуют сообщить информацию о вашем банковском счете.

Практычныя заняткі № 7 **Мова справай сферы і яе асаблівасці**

Ключавыя паняцці і тэрміны: афіцыйна-справы стыль, дакумент, віды дакументаў.

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) навучыцца адрозніваць віды дакументаў, правілы напісання дакументаў (заява, даверанасць, аўтабіяграфія, дакладная запіска, тлумачальная запіска, кантракт, справавыя лісты і інш.);
- 2) ведаць асноўныя характарыстыкі афіцыйна-справавога стылю (пераважна пісьмовая форма функцыянавання, уніфікаванасць і стандартызаванасць мовы дакументаў, дакладнасць фармулёвак, лагічнасць маўлення, экспрэсіўная нейтральнасць, монасемічнасць лексікі);
- 3) умець перакладаць на беларускую мову афіцыйна-справавыя дакументы, ствараць уласныя афіцыйна-справавыя тэксты.

Пытанні:

1. Асноўныя рысы тэкстаў афіцыйна-справавога стылю.
2. Моўныя сродкі тэкстаў афіцыйна-справавога стылю. Лексічныя, марфалагічныя, сінтаксічныя асаблівасці афіцыйна-справавых тэкстаў.
3. Віды афіцыйна-справавых дакументаў, правілы іх напісання і афармлення.
4. Асаблівасці перакладу афіцыйна-справавых дакументаў на беларускую мову.

Заданні:

Заданне 1. Напішыце аўтабіяграфію, прытрымліваючыся патрабаванняў да яе складання і афармлення.

Заданне 2. Якія жанры афіцыйна-справавога стылю ілюструюцца наступнымі прыкладамі? Якія асаблівасці ў іх афармленні можна назваць? Па прапанаваных узорах складзіце адпаведныя справаводныя дакументы.

Дэкану факультэта матэматыкі
і інфармацыйных тэхналогій
ВДУ імя П.М.Машэрава
дац. Залескай А.М.

Сяргеевай Аксаны
Сяргееўны,
студэнткі 25-й групы

??????

Прашу дазволіць мне датэрмінова здаць зімовую залікова-экзаменацыйную сесію ў сувязі з тым, што ў час сесіі я павінна знаходзіцца на чарговым медыцынскім лячэнні. Даведкі аб стане здароўя дадаюцца.

01.10.08 Сяргеева А.С.

??????

Я, Іваноў Ігар Паўлавіч, нарадзіўся 23 чэрвеня 2003 г. у вёсцы Новая Гута Пастаўскага раёна Віцебскай вобласці. Бацькі: маці – Іванова Алена Антонаўна – настаўнік матэматыкі, бацька – Іваноў Павел Аляксандравіч – інжынер.

У 2020 г. я скончыў ДУА “Сярэдняя школа №2 г. Паставы” і паступіў у Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава. Вучуся на першым курсе факультэта матэматыкі і інфармацыйных тэхналогій па спецыяльнасці “Кіраванне інфармацыйнымі рэсурсамі”. Цікаўлюся робататэхнікай.

Не жанаты. На дадзены момант пражываю па адрасе:
г. Віцебск, пр. Перамогі, д.5, кв.12, тэл. 8 0212 36 54 27.

00.00.00. С.П. Сцяпанаў

??????

Я, Паўлоўская Наталля Аляксандраўна, студэнтка 31-й групы педагагічнага факультэта ВДУ імя П.М. Машэрава, 20 сакавіка 2021 года атрымала ад начальніка выхаваўчага аддзела ўніверсітэта Р.І. Захаранкі 4 (чатыры) сцэнічныя касцюмы.

Абавязваюся вярнуць атрыманыя касцюмы адразу пасля выступлення групы на “Хіт-парадзе” 22.03.2021г.

20.03.2021. Паўлоўская Н.А.

??????

20 студзеня 2021 года ў 16.00 у 206-й аўдыторыі галоўнага вучэбнага корпуса (Маскоўскі пр-т, 33) адбудзецца сход членаў прафкама студэнтаў ВДУ імя П.М.Машэрава.

Старшыня прафкама студэнтаў А.М. Трубін

Заданне 3. Перакладзіце наступны справаводны тэкст на беларускую мову. Ахарактарызуйце яго паводле сферы і формы рэалізацыі, функцыі, стылёвых рыс, адзначце асаблівасці моўнага афармлення.

Правовое государство как категория – это многогранное и сложное явление, включающее в себя целый комплекс конституционно-правовых, законодательных, социальных, политических и моральных аспектов. Значительное место в содержании правового государства занимает такое явление, как политическая и правовая культура власти. Именно наличие данных проявлений позволяет говорить, что в том или ином государстве имеет место процесс становления правового государства.

Правовое демократическое государство – это государство, которое само чтит право и закон и всячески способствует подобному же отношению со стороны каждого лица, находящегося на территории государства и за его пределами. Основополагающая роль в этом отводится системе разделения властей, а также конституционно-правовому содержанию каждой отдельно взятой ветви власти.

Практычныя заняткі № 8 **Мова навукі і яе асаблівасці**

Ключавыя паняцці і тэрміны: *навуковы стыль, падстылі навуковага стылю.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

1) навучыцца карыстацца моўнымі сродкамі навуковага стылю (насычанасць тэрмінамі, перавага абстрактнай лексікі, пераважнае ўжыванне назоўнікаў, пашыранасць формы роднага склону, асаблівая функцыя займенніка *мы*, шырокае выкарыстанне дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў, пашыранасць складаназалежных сказаў з аднароднымі членамі, пабочнымі словамі і ўстаўнымі канструкцыямі, сродкі лагічнай сувязі паміж сказамі і інш.);

2) ведаць асноўныя характарыстыкі навуковага стылю (падрыхтаванасць маўлення, пераважна яго пісьмовая форма ў выглядзе маналогу, лагічная паслядоўнасць выказвання, сцісласць пры інфарматыўнай насычанасці зместу);

3) умець перакладаць на беларускую навуковыя тэксты, ствараць ўласныя навуковыя тэксты.

Пытанні:

1. Асноўныя рысы навуковага стылю. Яго падстылі.

2. Моўныя сродкі тэкстаў навуковага стылю. Лексічныя, марфалагічныя, сінтаксічныя асаблівасці навуковых тэкстаў.

3. Жанравая разнастайнасць навуковага стылю (артыкул, даклад, рэферат, анатацыя, рэзюмэ і інш.), агульныя патрабаванні да іх напісання і афармлення.

4. Кампазіцыя пісьмовага навуковага тэксту і вуснага выступлення, іх афармленне. Рубрыкацыя навуковага тэксту. Абзац як структурная адзінка тэксту. Цытаты і спасылкі, іх афармленне.

5. Асаблівасці перакладу навуковых тэкстаў на беларускую мову.

Заданні:

Заданне 1. Вызначце стыль прыведзеных ніжэй тэкстаў і абгрунтуйце сваю думку. Да якіх галін навукі адносіцца інфармацыя, змешчаная ў кожным з тэкстаў? Падкрэсліце навуковыя тэрміны.

Тэкст 1. Хоць марфалогія належыць да найбольш устойлівых кампанентаў мовы, можна назваць нямала асаблівасцей, якімі адрозніваецца марфалогія агульнаўсходнеславянскай мовы-асновы і марфалогія сучаснай беларускай мовы. Прывядзём некалькі прыкладаў.

У старажытнасці ў агульнаўсходнеславянскай мове ўжываліся іменныя (паводле паходжання) нязменныя формы дзеяслова – інфінітыў (*иму ловити рыбу*) і супін (*иду ловить рыбу*); у беларускай мове адна з дзвюх формаў – фанетычна зменены інфінітыў (*ловити* – ‘лавіць’, *беречи* – ‘берагчы’), які выцесніў другую форму – супін (*ловить* і інш.).

Назоўнікі, прыметнікі і займеннікі скланяліся, а дзеясловы спрагаліся не толькі ў адзіночным і множным ліках, а і ў так званым парным. У сучаснай мове – толькі ў адзіночным і множным ліках; страцілася катэгорыя парнага ліку (дакладней – парны лік выцесніўся множным), запанавалі формы множнага ліку (Паводле Ф.М. Янкоўскага).

Тэкст 2. Старажытная Кіеўская дзяржава, у якую ў IX-Xст. увайшлі ўсходнія землі Русі, уяўляла сабой раннефеадальнае палітычнае аб'яднанне ўсходнеславянскіх зямель (княстваў) і некаторых суседніх неславянскіх тэрыторый.

Пачатковая стадыя ў развіцці феадальнага грамадства вызначыла спецыфічныя рысы дзяржаўнасці – слабасць цэнтралізаванага кіравання, асаблівасці ленных адносін. Палітычнае панаванне Кіева за межамі зямлі палян першапачаткова заключалася толькі ў тым, што кіеўскія феодальныя князі збіралі даніну з насельніцтва падпарадкаваных зямель і прыцягвалі яго да ўдзелу ў ваенных паходах за межы Русі.

Значная частка сялянства ў той час яшчэ не знаходзілася ў асабістай залежнасці ад феадалаў, а жыла і працавала на абшчынных землях. Вось чаму дружыннікі першапачаткова атрымлівалі ад князёў не землі з насельніцтвам, якое на іх жыло, а толькі права збіраць з іх даніну (Паводле звестак з гісторыі Беларусі).

Тэкст 3. Калійныя солі – гэта асідкавыя горныя пароды, складзеныя з лёгкарастваральных солей калію, звычайна разам з натрыем, магніем і інш. Асноўныя мінералы – сільвін, карналіт, радзей кайніт, лангбейніт, шэніт, палігаліт.

Калійныя солі – асноўная сыравіна, з якой атрымліваюць калійныя ўгнаенні, металічны калій і яго злучэнні.

Утварэнне калійных солей адбываецца пры выпарэнні ці ахалоджванні расолаў, насычаных каліем, у ізаляваных басейнах, дзе выпарэнне пераважае над паступленнем вады. Паклады калійнай солі звычайна прымеркаваны да верхніх частак разрэзаў галагенных фармацый (Паводле БелСЭ).

Заданне 2. Прачытайце наступны навуковы тэкст. Да якога падстылю ён адносіцца? Вызначце стылёвыя рысы тэксту, назавіце яго лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці.

Апостраф (франц. *apostrophe*, ад грэч. *apóstrophos* ‘павернуты ўбок або назад’) – надрадкавы значок у выглядзе коскі. У розных арфаграфічных сістэмах мае рознае значэнне: указвае на пропуск галосных пры скарачэнні слоў (англ. *don't* замест *do not*; франц. *l'an* замест *le an*; ням. *'swar* замест *es war*), аддзяляе артыклі і часціцы з выпаўшымі

галоснымі ва ўласных імёнах (французскае *d'Arc*, ірландскае *O'Casey*, англійскае *O'Hard*) і інш. У старабеларускім пісьменстве, як і ў старарускім і стараўкраінскім, на месцы, дзе зараз апостраф, ужываліся паерык (ад назвы кірыліцкай літары *ь* 'ер') і літары *ъ*, *ь* (*зъездъ*, *объявити*, *вьюнь*). Аднак далейшае развіццё пісьма патрабавала ўвядзення новага графічнага сродку для ўпарадкавання напісання асобных груп слоў. У рускай мове, напрыклад, апостраф пачаў ужывацца з канца XVIII ст. пры перадачы ўласных імён заходнееўрапейскага паходжання.

У беларускай графіцы апостраф стаў выкарыстоўвацца як раздзяляльны сродак пасля апублікавання ў 1918г. "Беларускай граматыкі для школ" Б. Тарашкевіча. Выконвае раздзяляльную функцыю перад галоснымі *е, ё, ю, я, і* пасля цвёрдых зычных, за выключэннем *з*, пасля прыставак, якія заканчваюцца на зычны, і ў сярэдзіне слоў пасля губных *б, в, м, п, ф* (*вераб'іны, інтэрв'ю, сям'я, куп'ё, саф'ян*), заднеязычных *г, к, х* (*Дантэ Аліг'еры, Лук'ян, Х'юлет*), шыпячых *ж, ч, ш* (*між'ярусны, Ч'ерна, Буш'е*) і інш. (Паводле энцыклапедыі "Беларуская мова").

Заданне 3. Перакладзіце адзін з наступных тэкстаў (на выбар) на беларускую мову. Вызначце яго стыль і падстыль.

Текст 1. Роботы в медицине

Медицина всегда считалась одной из самых сложных областей человеческой деятельности. Но сегодня роботы уже ставят диагнозы точнее людей. Роботов используют для проведения операций, когда требуется предельная аккуратность и осторожность, чтобы не нанести вред внутренним органам.

Роботы-хирурги *da Vinci* работают в сотнях клиник по всему миру. Пока робот-хирург – это не самостоятельно действующий механизм, а послушный инструмент в руках врача. У операционного модуля четыре "руки". Три из них оканчиваются миниатюрными хирургическими инструментами – скальпелями и зажимами, а четвертая управляет крошечной видеокамерой. *Da Vinci* оперирует через сантиметровые проколы, поэтому без камеры не обойтись, зато у пациента почти не остается шрамов. Врач манипулирует джойстиками, которые с ювелирной точностью передают движение пальцев и кисти "рукам" *da Vinci*. Манипуляторы гораздо сильнее, не устают и мгновенно замирают, если хирург отпустит джойстики. Свои действия врач контролирует через окуляр, куда поступает увеличенная до 12 раз картинка с видеокамеры.

Расширилось применение элементов робототехники при изготовлении протезов конечностей. Есть робот-костюм, предназначенный для того, чтобы в прямом смысле поднять на ноги парализованных людей.

Текст 2. Роботы и космос

Условия космоса очень суровы и опасны для человека, поэтому освоение космического пространства невозможно без использования роботов. В космосе находится большое количество искусственных спутников и станций различного предназначения. Космические аппараты исследуют поверхность планет Солнечной системы. Самоходные аппараты, доставленные на Луну и Марс, передали на Землю полученную ими информацию, позволяющую улучшить наши знания об этих космических объектах. А на околоземных орбитах трудится большое количество спутников мирного и военного назначения. Информация, полученная метеорологическими спутниками Земли, позволяет составить точный прогноз погоды. Благодаря спутникам мы можем смотреть телевизионные каналы, вести телефонные разговоры, с помощью навигаторов строить оптимальные маршруты движения. Спутники позволяют наблюдать за состоянием больших территорий, развитием стихийных бедствий.

Человечество, используя космических роботов, не только исследует Солнечную систему, но и выходит за ее пределы.

Задание 4. Раскройте сэнс наступнага выказвання: “Пры вывучэнні навук прыклады не менш павучальныя, чым правілы” (І. Ньютан). Падбярыце прыклады з розных навук, каб прадэманстраваць правільнасць прыведзеных слоў.

Практычныя заняткі № 9

Жанры і кампазіцыя тэкстаў навуковага стылю

Ключавыя паняцці і тэрміны: *навуковы тэкст, артыкул, даклад, рэферат, анатацыя, рэзюмэ.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) навучыцца працаваць з навуковымі тэкстамі, набыць навыкі рэферыравання і анатавання, стварэння ўласных навуковых тэкстаў;
- 2) ведаць кампазіцыю пісьмовага навуковага тэксту і вуснага выступлення, іх афармленне;
- 3) умець афармляць цытаты і спасылкі, аналізаваць навуковыя тэксты розных жанраў.

Пытанні:

1. Анатацыя, патрабаванні да складання і афармлення.
2. Рэферат, патрабаванні да напісання і афармлення.
3. Рэцэнзія, патрабаванні да напісання. Віды рэцэнзій.
4. Водыў, рэкамендацыі да напісання.
5. Доклад, правілы напісання і патрабаванні да афармлення.

Заданні:

Заданне 1. Падбярэце самастойна з навуковай літаратуры ці інтэрнэт-крыніц навуковы тэкст на рускай мове, звязаны з пытаннямі матэматыкі, інфармацыйных тэхналогій, праграмавання і інш. аб'ёмам 250–260 слоў (тэкст павінен мець адносна закончаны характар). Пісьмова зрабіце пераклад тэксту на беларускую мову. Выпішыце 4-5 слоў-тэрмінаў ці тэрміналагічных словазлучэнняў, пісьмова растлумачце іх паходжанне і значэнне.

Заданне 2. Пазнаёмцесь са зместам наступнага навуковага артыкула:

Півавар, К.С. Тыповыя памылкі ў электронным перакладзе вучэбных тэкстаў з рускай мовы на беларускую / І.В. Валынец, К.С. Півавар // Навукова-метадычная думка на Беларусі: матэрыялы рэгіянальнай (з міжнародным удзелам) навукова-практычнай канферэнцыі, прысвечанай 100-годдзю “Беларускай граматыкі для школ” Б. Тарашкевіча, Віцебск, 5 снежня 2018 г. / Віцеб. дзярж. ун-т ; рэдкал.: Г.А. Арцямёнак (адк. рэд.) [і інш.]. – Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2018. – С. 38–41.

Падрыхтуйце пісьмова **навуковы даклад** на адну з прапанаваных тэм:

1. Тыповыя памылкі пры камп'ютарным перакладзе тэкстаў у галіне інфарматыкі, матэматыкі і фізікі.
2. Тэрміналогія сферы інфармацыйных тэхналогій у імклівым развіцці: шляхі папаўнення.

Заданне 3. Прытрымліваючыся патрабаванняў да напісання, падрыхтуйце **рэферат** на адну з прапанаваных тэм:

1. Вядомыя старажытныя матэматыкі.
2. Чарльз Бэбідж – вынаходнік першага камп'ютара.
3. Матэматыка і эканоміка : пытанні ўзаемасувязей.

Заданне для самастойнай працы (КСР)

Выкарыстоўваючы назоўнік *камп'ютар*, складзіце (або знайдзіце ў навуковых ці літаратурных крыніцах або інтэрнэце) 5 міні-тэкстаў (7-8 сказаў), якія адносяцца да розных стыляў маўлення. Прааналізуйце функцыянальны аспект ужывання гэтага слова ў кожным тэксце.

Кантроль па модулі 2

Заданне 1. Зрабіце пісьмовы пераклад аднаго з прапанаваных ніжэй тэкстаў на беларускую мову (на выбар). Вызначце яго стыль. Прааналізуйце пераклад, пісьмова вызначыўшы стылёвыя рысы і моўныя асаблівасці (лексічныя, марфалагічныя, сінтаксічныя) гэтага тэксту.

Текст 1. Ввод и форматирование текста. При вводе текста клавишу “Enter” нажимают, чтобы начать новый абзац. Для пропуска между абзацами пустой строки нужно нажать клавишу “Ввод” дважды. Чтобы выделить любой участок текста, необходимо подвести указатель мыши к первому знаку, нажать на левую кнопку и, не отпуская её, протянуть указатель до последнего знака. При этом отмеченный текст будет выделен черным фоном. Выделенный участок текста можно перемещать, копировать, удалять, используя команды “Меню” или кнопки. Можно изменить внешний вид текста, а именно выбрать другую высоту шрифта, расположение абзацев, расстояние между строками (1; 1,5 или 2 интервала). Размер шрифта задается в пунктах (1 пункт = 0,375 мм). Обычно основной текст набирают высотой 12-14 пунктов, заголовки – 12 и более, ссылки и примечания – 8 пунктов. Форматирование абзацев может быть выполнено следующими способами: в левый край, в правый край, по центру, по формату. Часть процедуры форматирования абзацев можно выполнить с помощью линейки, состоящей из ряда переключательных блоков.

Сохранение документов. Запись текста в память выполняется командой “Сохранить как”, находящейся в меню Файл. Нужно указать имя файла латинскими буквами, имя каталога и диск.

Word добавляет к имени файла расширение *doc*. После того, как документу присвоено имя, можно использовать команду “Сохранить” из меню “Файл”. Word может открывать документы, созданные с помощью программы Word и с помощью других программ.

Текст 2. Локальная вычислительная сеть (ЛВС, локальная сеть) – компьютерная сеть, покрывающая обычно относительно небольшую территорию или небольшую группу зданий (дом, офис, фирму, университет). Также существуют локальные сети, узлы которых разнесены географически на расстояния более 12 500 км (космические станции и орбитальные центры). Несмотря на такие расстояния, подобные сети всё равно относят к локальным.

В локальных сетях компьютеры подразделяются на рабочие станции и серверы. Термином *рабочая станция* обозначают стационарный компьютер в составе локальной вычислительной сети (ЛВС) по отношению к серверу. На рабочих станциях пользователи решают прикладные задачи: 1) работают в базах данных, 2) создают документы, 3) делают расчёты, в публичных компьютерных залах играют в развлекательные компьютерные игры.

Файл-сервер – это выделенный сервер, оптимизированный для выполнения файловых операций ввода-вывода. Предназначен для хранения файлов любого типа. Как правило, обладает большим объемом дискового пространства.

Файл-сервер может быть оборудован RAID-контроллером для обеспечения быстрой записи и чтения данных.

Архитектура “файл-сервер”: файл-серверные приложения – приложения, схожие по своей структуре с локальными приложениями и использующие сетевой ресурс для хранения данных.

Функции сервера: хранения данных и кода программы.

Функции клиента: обработка данных происходит исключительно на стороне клиента.

Плюсы: низкая стоимость разработки; высокая скорость разработки; невысокая стоимость обновления и изменения ПО.

Минусы: рост числа клиентов резко увеличивает объем трафика и нагрузку на сети передачи данных; высокие затраты на модернизацию и сопровождение сервисов бизнес-логики на каждой клиентской рабочей станции; низкая надёжность системы.

Текст 3. ОАО “Конструкторское бюро “Дисплей” находится в городе Витебске, Республика Беларусь. Создано в 1987 году и специализируется на разработке и производстве видеомониторов межвидового применения, авиационных дисплеев, ЭВМ специального назначения, микродисплейных систем индикации для жестких условий эксплуатации. В ассортименте предприятия более 100 наименований изделий с диагоналями экрана от 0,6” до 98”. Интеллектуальная собственность, созданная в рамках перспективных направлений деятельности, защищена рядом патентов.

Предприятие имеет производственные площади порядка 10500 м² и весь необходимый комплекс производственного оборудования. Система качества сертифицирована и соответствует требованиям ISO 9001 – 2015 и ГОСТ РВ 0015-002-2012. В систему управления качеством входят подразделения надёжности, качества, инспекционного контроля, входного контроля и технического контроля. Имеются лаборатория светотехнических измерений, лаборатория специсследований и проведения испытаний на электромагнитную совместимость (ЭМС) и лаборатория проведения испытаний на внешние воздействия.

Конструкторское бюро ведет работу с каждым потребителем индивидуально, для нас ценен каждый проект.

Конструкторское бюро предоставляет расширенные сроки гарантийного обслуживания и сервисное сопровождение на всех этапах жизненного цикла изделий.

ОАО “Конструкторское бюро “Дисплей” открыто к партнерству, для нас всегда важно и интересно участие в новых проектах, целевых программах, научно-исследовательских и опытно-конструкторских работах.

Модуль 3

КУЛЬТУРА ПРАФЕСІЙНАГА МАЎЛЕННЯ

Практычныя заняткі № 10

Арфаэпічныя і акцэнталагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы

Ключавыя паняцці і тэрміны: *арфаэпія, арфаэпічная норма, аканне, яканне, дзеканне, цеканне, зацвярдзелыя шыпячыя, прыстаўныя галосныя і зычныя, падоўжаныя зычныя.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

1) выпрацаваць і замацаваць практычныя ўменні і навыкі правільнага вымаўлення галосных гукаў, зычных і іх спалучэнняў у працэсе камунікацыі;

2) сфарміраваць навыкі правільнага выкарыстання ў вусным маўленні арфаэпічных і акцэнталагічных нормаў з улікам спецыфічных асаблівасцей фанетычнай сістэмы беларускай мовы у параўнанні з рускай.

Пытанні:

1. Асаблівасці фанетычнай сістэмы беларускай мовы (у параўнанні з рускай).

2. Асноўныя правілы беларускага літаратурнага вымаўлення:

а) вымаўленне галосных гукаў;

б) вымаўленне зычных гукаў і іх спалучэнняў.

3. Асаблівасці націску ў беларускай мове.

Заданні:

Заданне 1. Запішыце словы. Вусна ахарактарызуйце вымаўленне спалучэнняў зычных.

Перавозчык, загадка, аб'ездчык, адчыніць, бруснічнік, схітрыць, просьба, гарадскі, бясшумна, дзвесце, у каробачцы, збіць, згіб, расшыфроўка, аджаць, адзімаваць, вітаешся.

Заданне 2. Перакладзіце словы на беларускую мову, пастаўце націск. Адзначце разыходжанні ў акцэнтуацыйных нормах у беларускай і рускай мовах.

Крапіва, ворота, волосы, одиннадцать, апрель, верба, маленький, обручи, воду, душу, стену, под гору, фарфор, четырнадцать, лопух, каталог, на печи, везти, нести, валенок, на ногу, поровну, на печи, арбуз, дочка, бо-сой, каменный.

Заданне 3. Перакладзіце сказы на беларускую мову. Выпішыце словы, на прыкладзе якіх можна праілюстраваць асаблівасці беларускай фанетыкі. Прачытайце ўслых перакладзеныя сказы, захоўваючы нормы правільнага літаратурнага вымаўлення.

1. Доказать, что в любом тридцатизначном числе, в записи которого участвуют только цифры 1, 2, 3, можно найти из подряд стоящих цифр две тройки такие, что образованные ими трехзначные числа равны.

2. Из точки М квадратного биллиарда пускается шарик параллельно одной из его диагоналей. Найти геометрическое место точек Р таких, что шарик, пущенный одновременно с первым из точки Р с той же скоростью и параллельно той же диагонали, столкнется с первым шариком.

3. Справа и слева от дороги вспахано поле. Человек идет по дороге со скоростью, вдвое большей, чем по полю. Указать геометрическое место точек, в которых может побывать человек в течение часа.

Практычныя заняткі № 11

Арфаграфічныя і словаўтваральныя нормы беларускай літаратурнай мовы

Ключавыя паняцці і тэрміны: *арфаграфія, арфаграма, арфаграфічная норма, словаўтваральная норма беларускай мовы.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

1) выпрацаваць і замацаваць практычныя ўменні і навыкі правільнага напісання галосных гукаў, зычных і іх спалучэнняў;

2) сфарміраваць навыкі правільнага выкарыстання на пісьме арфаграфічных і словаўтваральных нормаў беларускай мовы.

Пытанні:

1. Асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі. Правілы, заснаваныя на фанетычным і марфалагічным прынцыпах.

2. Правапіс галосных *о, э, а; е, ё, я*. Правапіс галосных у складаных словах.

3. Правапіс спалучэнняў галосных *іё(ые), ія(ыя), іе(ые), еа(эа)* у запазычаных словах (у тым ліку ў тэрмінах).

4. Правапіс *у-ў*.

5. Правапіс *і, ы, й* пасля прыставак.

Заданні:

Заданне 1. Устаўце, дзе трэба, прапушчаныя літары і раскрыйце дужкі ў наступных словах. Праверце іх правапіс па слоўніку.

А..тсайд..р, ж..стыкуляцыя, дз..сяты, ж..тон, характ..рыстыка, дэз..нфармацыя, аранж..рэя, п'ед..стал, ане..дот, аўтар..тэт, бр..зент, д..манстрацыя, д..скаўнт..р, ч..рствы, р..мень, кантрас..ны, кло..н, спар..мен, шас..наццаты, пяцьдз..сят, др..жаць, р..візія, лід..р, (альма) мат..р, а..дыторыя, с..местр, д..канат, лабаран..кая, с..кратар, а..дыт, алгар..тмізацыя, аксі..ма, бі(с,сс)ектрыса, выс..каўзроўневы, выс..качастотны, гіпат..нуза, гіпот..за, дзвесц.., дз..вятка, д..ганаль, дз..сяты, д..грама, д..метр, ды(ф,фф)узія, вінчэст..р, інж..нерыя, інт..грал, інтэрпр..тацыя, камп'ют..р, кат..т, клаві..тура, мн..гаграннік, н..тбук, працэ(с,сс)..р, па..круг, прагра(м,мм)а, прама(в)угольнік, п..рпен(д,дз)(ы,і)куляр, промні ..льтраф..летаваы, рады..с, с..мнаццаць, ст..працэнтны, то..снасць, т..арэма, тр..ганаметрыя, ц..ліндр.

Заданне 2. Зрабіце пераклад наступных тэрмінаў і тэрміналагічных словазлучэнняў па спецыяльнасці на беларускую мову. Вусна растлумачце правапіс 10-15 слоў з рознымі арфаграфамі.

Дисплей, сенсорный экран, моделирование, ноутбук, видеопроцессор, стандарт разложения, защита информации, жидко-кристаллическая матрица, зеркальное отражение, изображение, разрешение экрана, защитное стекло, условия эксплуатации, источник питания, охрана от внешних воздействий, видеомонитор, интерфейс, браузер, скорость передачи данных, винчестер, материнская плата, жесткий диск, лицевая панель, совместимость с операционной системой, угол обзора, яркость свечения, антиотражающее покрытие, рабочий диапазон частот, виброудар, периферийное устройство, диффузное отражение, контрастность, лаборатория светотехнических измерений, система автоматического управления, компьютерная обработка информации, режим реального времени, оптическая система, технические требования.

Заданне 3. Перакладзіце навуковы тэкст на беларускую мову. Спачатку выпішыце словы, правапіс якіх заснаваны на фанетычным прынцыпе, а пасля – на марфалагічным. Знайдзіце у тэксце матэматычныя тэрміны.

Программирование – это процесс создания программ, в том числе и компьютерных. Комьютерное программирование делится на две основные стадии: 1) алгоритмизация – разработка общего метода решения задачи; 2) кодирование – написание программ на конкретном языке программирования (часто по уже имеющемуся алгоритму – плану, методу решения поставленной задачи).

В более широком смысле под программированием понимают весь спектр деятельности, связанный с созданием и поддержанием в рабочем состоянии программ – програмного обеспечения. Иначе это называется

“програмная инженерия”. Сюда входят анализ и постановка задачи, проектирование программы, построение алгоритмов, разработка структур данных, написание текстов программ, тестирование программы, документирование, доработка и сопровождение.

Программирование основывается на использовании языков программирования, на которых записывается программа.

Текстовый редактор среды программирования может иметь специфичную функциональность, такую, как индексация имен, отображение документации, средства визуального создания пользовательского интерфейса. С помощью текстового редактора программист производит набор текста создаваемой программы, который называют исходным кодом.

Заданне 4. Наступныя словазлучэнні перакладзіце на беларускую мову. На прыкладзе якіх дзеясловаў можна паказаць, што ў сучаснай беларускай мове назіраецца тэндэнцыя да выпяцнення дзеяслоўнага суфікса *-ірава (-ырава)*? У якіх выпадках выкарыстанне гэтага суфікса трэба лічыць мэтазгодным?

Тестировать учащихся, лоббировать политическое решение, оппонировать диссертацию, буксировать автомобиль, панировать котлеты, идеализировать человека, парировать в ответ, формировать взгляды, формировать фигурку из глины, иммунизировать население, функционировать в тексте, газировать воду, шокировать поведением, командировать на конференцию.

Практычныя заняткі № 12

Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы

Ключавыя паняцці і тэрміны: *марфалогія, марфалагічная норма*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) ведаць адрозненні тэрмінаў-назоўнікаў (у межах сваёй спецыяльнасці) у родзе і ліку;
- 2) засвоіць правапіс лічэбнікаў і спецыфіку іх скланення у беларускай мове;
- 3) ведаць асаблівасці ўжывання назоўнікаў са зборнымі лічэбнікамі і спецыфіку выкарыстання ў беларускай мове колькасна-іменных спалучэнняў;
- 4) засвоіць асаблівасці ўжывання прыметнікаў і дзеепрыметнікаў у тэрміналагічных словазлучэннях;
- 5) правільна ўжываць дзеепрыслоўі ў вусным і пісьмовым маўленні.

Пытанні:

1. Назоўнік як часціна мовы. Родавыя і лікавыя адрозненні назоўнікаў (у тым лку тэрмінаў) у беларускай і рускай мовах.
2. Асаблівасці скланення прозвішчаў, імёнаў, геаграфічных назваў. Правапіс уласных імёнаў.
3. Прыметнік. Асаблівасці ўтварэння ступеняў параўнання прыметнікаў у беларускай і рускай мовах. Абмежаванае ўжыванне кароткіх прыметнікаў.
4. Лічэбнік. Скланенне лічэбнікаў. Асаблівасці іх ужывання з назоўнікамі. Абазначэнне прыблізнай і няпэўнай колькасці ў беларускай мове. Тыповыя памылкі ва ўжыванні лічэбнікаў.
5. Дзеяслоў. Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як формы дзеяслова. Асаблівасці іх ужывання ў беларускай мове.
6. Спосабы перадачы дзеепрыметнікаў у складзе тэрміналагічных словазлучэнняў пры перакладзе на беларускую мову.

Заданні:

Заданне 1. Вызначце род назоўнікаў і запішыце іх парамі на беларускай і рускай мовах. Карыстаючыся “Тлумачальным слоўнікам беларускай літаратурнай мовы”, вызначце родавую прыналежнасць тэрмінаў-назоўнікаў у абедзвюх мовах.

Вага, выраз, рэшта, доказ, дадатак, дроб, напрамак, няроўнасць, адбітак, справаздача, падстава, здабытак, прастора, супярэчнасць, раўнавага, уласцівасць, адпаведнасць, ланцуг, дзель, колькасць.

Узор выканання: большасць (ж.р) – большинство (н. р.).

Заданне 2. Запішыце сказы, замяняючы лічбы словамі. Падкрэсліце лічэбнікі. Праверце іх правапіс па слоўніку.

1. За 70 год жыцця чалавек праводзіць прыблізна 23 гады ў сне. 1 3 год у гутарцы і 6 год за ядой.

Самы цяжкі чалавек у свеце важыў 367 кг, а самы лёгкі – 9,5 кг.

Аўстрыйскі велікан Вінцэльмеер быў 278 см, жыхар Эльзаса Краў – 275 см, амерыканец Першын – 272 см, англічанін Брок – 268 см. Самым жа высокім чалавекам у свеце лічаць Фёдара Махнова – ураджэнца Віцебшчыны, які жыў на рубяжы XIX-XX ст. У 2018 годзе нашаму земляку ў Віцебску быў устаноўлены помнік.

2. Колькі стралялі зуброў у Белавежы!

Восень. 27 верасня. 1752 год. Кароль Аўгуст III палое. Разам са сваёй жонкай – вялікай каралеваю. У гэты дзень яе вялікасць каралева забіла 20 зуброў і прачытала каля 50 старонак сентыментальнага рамана.

1860 год. Таксама верасень. Палое цар Аляксандр II. З усёй пушчы пад яго стрэлы было сагнана 117 зуброў, 100 зайцоў, 3 ласі, 23 дзікі, 36 коз, 14 ланяў, 17 ваўкоў, 15 ліс, 14 барсукоў. Усяго 339 галоў.

Але зубр, нягледзячы на здзек і ганьбаванне, не пакінуў сваю Белавежу. Вучоныя нават зрабілі вывады, што пушча захавалася толькі таму, што ў ёй былі зубры, а зубры захаваліся толькі таму, што была пушча (Паводле Я. Сіпакова).

Заданне 3. Падбярыце да назоўніка прыметнікі (2-3 ці больш), якія б характарызавалі яго з розных бакоў.

Алгарытм, вектар, матрыца, мноства, модуль.

Узор выканання: лінія – алгебраічная, вертыкальная, дапаможная, крывая, каардынатная, адметная, нахільная, пункцірная.

Заданне 4. З назоўнікамі, пададзенымі ў дужках, складзіце словазлучэнні. Запішыце словазлучэнні, замяняючы лічбы словамі.

3 (ураўненне), 17 (задача), 7 (дыяграма), 124 (студэнт), 210 (тона), 2 (камп'ютар), $\frac{2}{5}$ (круг), 400,5 (кілаграм), 18 (жэтон), $\frac{7}{8}$ (гектар).

Узор выканання: 0,04 (працэнт) – нуль цэлых чатыры сотыя працэнта.

Заданне 5. Якія з наступных назоўнікаў могуць спалучацца з лічэбнікамі *трое*? Запішыце колькасна-іменныя спалучэнні. Вусна растлумачце свой выбар.

Дзверы, ваенны, мы, дзяўчына, дзіця, акуляры, птушка, юнак, камп'ютар, яны, вуліца, дзяжурны, інструктар, паштоўка, кансультант, лабарантка, літр, дарога, вы, паранены, зубр, кацяня, брат, веласіпед.

Заданне 6. Перакладзіце на беларускую мову словазлучэнні з лічэбнікамі. Адкажыце, чым характарызуецца ўжыванне гэтых лічэбнікаў з назоўнікамі ў беларускай мове.

Четыре учебника, завтра – первое декабря, три первых дня, четыре шестых населения, шесть целых и две десятых килограмма, полторы минуты, двести двадцать три километра, три пятых студенчества, семеро космонавтов, пятеро путешественников, полтора рубля, три окна, в трех километрах от города, менее двухсот лет, в третьем часу, половина пятого утра, целых три длинных года, ему более пятидесяти лет.

Заданне 7. Перакладзіце на беларускую мову дзеепрыслоўныя словазлучэнні. З трыма перакладзенымі словазлучэннямі складзіце сказы.

Определяя стратегию, вычисляя степень, находя решение, описав событие, остановившись на системе, решая неравенство, изучив метод, найдя скорость, наблюдая сдвиг, расходясь в ответах, разместив в пространстве, направляя вектор, дополнив задание, спроектировав изображение, вычисляя произведение, принимая во внимание, исходя из условия, не обратив внимания, не ограничивая общность рассуждений, подставив эти значения в формулу, суммируя вышесказанное, учитывая это, включая полученные результаты.

Заданне 8. Вучням на ўроку беларускай мове быў прапанаваны для перакладу наступны тэкст на рускай мове.

Человеку важно знать свои корни – отдельному человеку, семье, народу. Тогда и воздух, которым мы дышим, будет целебен и вкусен, дорожке будет взратившая нас земля и легче будет почувствовать назначение и смысл человеческой жизни. Давайте же будем помнить об этих корнях (В.Песков).

У аднаго вучня атрымаўся такі пераклад.

Чалавеку важна знаць свае корні – асобнаму чалавеку, сям’е, народу. Тады і паветра, якім мы дышам, будзе цалёбна і смачна, даражэй будзе ўзрастаўшая нас зямля і лягчэй будзе спастыгнуць прызначэнне і сэнс чалавечага жыцця. Давайце ж будзем памятаць аб гэтых карнях!

Уявіце сябе ў ролі настаўніка і выпраўце дапушчаныя памылкі, моўныя недахопы, запісаўшы тэкст правільна. На прыкладзе якіх слоў і словазлучэнняў можна праілюстраваць адметныя рысы беларускай марфалогіі?

Заданне 9. Запішыце прытчу. Укажыце часцінамоўную прыналежнасць кожнага слова. Вызначце асноўную думку тэксту.

Тры жанчыны бралі вадугу ў калодзежы. Да іх, гамонячы, падышлі сыны. Адзін пацалаваў маці і пабег далей. Другі запытаў: “Ты не стамілася, матуля?” І ён, весела напываючы, пабег за таварышам услед. Трэці моўчкі ўзяў ведры ў маці, панёс іх дадому. Усё гэта міжволі бачыў самы мудры чалавек у сяле.

— Скажы, мудрэц, — запыталі маці, — чый сын самы лепшы?

— О, жанчыны, дык я ж толькі аднаго сына бачыў, — адказаў стары.

Практычныя заняткі № 13

Сінтаксічныя нормы беларускай літаратурнай мовы

Ключавыя паняцці і тэрміны: *сінтаксічная норма, словазлучэнне, тэрміналагічнае словазлучэнне.*

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

1) выпрацаваць навыкі правільнага выкарыстання на практыцы сінтаксічных нормаў беларускай мовы з улікам спецыфічных асаблівасцей будовы словазлучэнняў у параўнанні з рускай мовай;

2) сфарміраваць уменне бачыць тэрміналагічныя словазлучэнні ў тэкстах на прафесійную тэматыку і разумець іх структуру.

Пытанні:

1. Асаблівасці будовы некаторых словазлучэнняў у беларускай мове ў параўнанні з рускай.
2. Тэрміналагічныя словазлучэнні і іх структура.
3. Каардынацыя дзейніка і выказніка ў сказе. Асноўныя памылкі пры каардынацыі дзейніка і выказніка.

Заданні:

Заданне 1. Знайдзіце памылкі ў пабудове словазлучэнняў. Запішыце словазлучэнні правільна.

Партнёр па танцам, дбаць за дзяцей, дом у тры паверхі, пачцівы да старых, турнір па тэнісу, імунітэт на хваробу, у мэтах паляпшэння вучобы, пайсці у лабаранцкую за слоўнікамі, гатовы к цяжкасцям, адзнака па маляванню, не выканаць з-за ляюты, працаваць па вечарам, хворы сэрцам, брат маладзей мяне, пісаць па адрасе, спытак па маляванню, спазніцца з-за дажджу, дзякаваць бацькоў, два вялізных возера, у трох кроках ад мэты, падысці к дубу, выбраць па сваім гусце, загадчык кафедрай, спячы пірог да свята.

Заданне 2. Запішыце словазлучэнні па-беларуску, выкарыстоўваючы разнастайныя лексічныя сродкі для перадачы дзеяслова *производить*.

1) производить опыт – ..., 2) производить ремонт – ..., 3) производить переполох – ..., 4) производить продукцию – ..., 5) производить лейтенанты – ...

Заданне 3. Складзіце словазлучэнні, спалучыўшы паронімы з адпаведнымі па сэнсе словамі ў дужках.

Асабісты, асабовы, асаблівы (лёс, рахунак, склад, справа, выгляд); асобны, асобы (батальён, брыгада, прылада, аддзел); балотны, балотісты (вада, птушка, бераг, мясцовасць); вадзяністы, вадзяны, водны (снег, хмара, лілея, гладзь, роўнядзь); вераснёвы, верасовы (сонца, галінка); гарысты, горны (мясцовасць, вадапад, камбайн); грамадзянскі, грамадскі (праца, жыццё, вопратка); гуманістычны, гуманны (ідэя, прафесія); даследчыцкі, даследчы, доследны (дзеяснасць, цэнтр, гаспадарка); дзейны, дзейсны (сродак, рэакцыя, чалавек); ёдзісты, ёдны (пах, настойка); эканамічны, эканомны (адраджэнне, санкцыя, гаспадар).

Заданне 4. Запішыце прыведзеныя ніжэй тэрміналагічныя словазлучэнні ў адпаведнасці з іх наступнымі структурна-граматычнымі мадэлямі:

- 1) прыметнік + назоўнік;
- 2) назоўнік + назоўнік у назоўным склоне;
- 3) назоўнік + назоўнік ва ўскосным склоне без прыназоўніка;
- 4) назоўнік + назоўнік ва ўскосным склоне з прыназоўнікам.

Расшчапленне на фазы, блок-схема, гравітацыйная маса, ачыстка ад прымесей, канверсія газаў, сінхроннае поле, прэс-машына, звадкаванне газу, альфа-ўран, сепаратар для вадкасці, вектар-параметр, восевая сіметрыя, сілкаванне ад акумулятара, гама-выпраменьванне, рэжым нагрузкі, насычэнне кіслародам, газавая карозія, амплітуда пульсавання, азонавы экран, ланцужок харчавання, парніковы эффект, антрапагенныя фактары, экалагічная катастрофа, насычаны раствор, кантынентальнасць клімату.

Заданне 5. З тэрміналагічных слоўнікаў па сваёй спецыяльнасці выпішыце па 5 тэрміналагічных словазлучэнняў, якія маюць наступную структуру:

- 1) назоўнік + назоўнік (*мова праграмавання*);
- 2) прыметнік + назоўнік (*файлавы сервер*);
- 3) прыметнік + прыметнік + назоўнік (*службовы праграмны забеспячэнне*).

Заданне 6. Знайдзіце і выпраўце граматычныя памылкі ў наступным тэксце.

ААТ “Канструктарскае бюро “Дысплэй” мае сучасную лабараторыю спецдаследаванняў, якая дазваляе праводзіць шырокую спектр работ па забеспячэнню і праверке тэхнічных сродкаў апрацоўкі інфармацыі на адпаведнасць патрабаванням па абароне інфармацыі ад уцечкі па каналам пабочных электрамагнітных выпраменьванняў, а таксама выпрабаванню тэхнічных сродкаў на адпаведнасць патрабаванням па электрамагнітнай сумяшчальнасці (ЭМС).

ААТ “Канструктарскае бюро “Дысплэй” прапануе паслугу па вырабу дэталей па чарцяжам заказчыка. Уласная вытворчая база і парк высокатэхналагічнага абсталявання дазваляе вырабляць дэталі рознай складанасці, у працэсе выпуска якіх прадугледжваюцца аперацыі па механічнай апрацоўке.

Практычныя заняткі № 14–15

Культура прафесійнага маўлення

Ключавыя паняцці і тэрміны: мова, маўленне, камунікатыўныя якасці маўлення, правільнасць, дакладнасць, лагічнасць, чысціня, дарэчнасць, выразнасць маўлення, суразмоўніцтва, прафесійныя зносіны.

Практычныя ўменні і навыкі:

Студэнты павінны

- 1) выпрацаваць уменне правільнага выкарыстання на практыцы арфаэпічных, акцэнталагічных, лексічных, словаўтваральных і граматычных нормаў беларускай мовы;

2) сфарміраваць навыкі правільнага ўжывання моўных сродкаў у адпаведнасці са зместам, мэтай, характарам, сітуацыяй выказвання, сферай і ўмовамі зносін, выпрацоўваць дакладнасць, лагічнасць, чысціню, багацце і выразнасць маўлення;

3) сфарміраваць уменне бачыць і аналізаваць маўленчыя памылкі;

4) выпрацаваць культуру дыялагічнага і маналагічнага маўлення ў сферы прафесійных зносін, навыкі свабоднага валодання і карыстання мовай у розных сферах грамадскага жыцця.

Пытанні:

1. Культура маўлення і яе асноўныя кампаненты. Камунікатыўныя якасці маўлення.

2. Разнавіднасці памылак у звязным маўленні, метады і прыёмы іх выпраўлення.

3. Культура маўленчых паводзін. Культура дыялагічнага і маналагічнага маўлення.

4. Паняцце моўнага этыкету. Моўныя паводзіны ў розных сітуацыях прафесійных і справавых зносін.

Заданні:

Заданне 1. Знайдзіце сэнсавую таўталогію і плеаназмы ў наступных выразах.

Перспектыва на будучае, паўсядзённы побыт, пісаць сваю аўтрабіяграфію, ёсць свабодная вакансія, непрыемны інцыдэнт, прагрэсіўны рух наперад, большая палова групы, шчыры ў сваёй адкрытасці, на працягу чэрвеня месяца, калега па рабоце, прэйскурант цэн, турыстычны кемпінг, супраціўляцца супраць, наблізіцца бліжэй, малады юнак, першая прэм'ера.

Заданне 2. Запішыце словы, пастаўце ў іх націск. Праверце правільную пастаноўку націску па арфаэпічным слоўніку. Запомніце правільнае вымаўленне гэтых слоў.

Рубель, жывіца, выпадак, агрэст, пасланец, абламаны, вусы, акунь, драўляны, хрысціянін, напісана, чатырнаццаць, мармур, металургія, маленькі, крапіва, спіна, каменны, цяжар, фартух, нажніцы, гармідар, дыспансер.

Заданне 3. Адкажыце, пра што ішла гаворка паміж прадаўцом і пакупніком. Чаму паміж імі ўзнікла непаразуменне? Растлумачце, якія моўныя з'явы ляжаць у аснове дыялога?

– Яны ў вас чорныя?

– Не, чырвоныя.

– А чаму ж яны жоўтыя?

– Таму што зялёныя.

Заданне 4. Улічваючы нацыянальна-культурную спецыфіку моўнага этыкету беларусаў, падрыхтуйце дыялог на адну з прапанаваных тэм:

1. Сустрэча ў дарозе. 2. Размова па тэлефоне. 3. Спрэчка наконт сэнсу чалавечага жыцця.

Можна скласці дыялог на іншую тэму, якая вас цікавіць.

Заданне 5. Адрэдагуйце наступны тэкст, зрабіўшы яго моўна-стылістычную праўку.

Азёрны край

Немнога знойдзеца ў Беларусі месц, дзе столькі азёр. На brasлаўшчыне яны займаюць 22,3 тысячы гектараў. Іх тут звыш трыццаці. Brasлаўскія азёры і акаляючы іх непаўторны рэльеф з’яўляюцца каштоўнейшым багаццем нашай рэспублікі. Brasлаўскія азёры патрабуюць к сабе надзвычай ветлівых адносін: іх абавяскова трэба захоўваць у тым стане, у якім яны знаходзяцца зараз.

Заданне 6. Растлумачце сэнс наступных прыказак і прымавак, якія характарызуюць маўленчую дзейнасць чалавека:

1. Не смейся з людзей – смейся з сябе і сваіх дзяцей. 2. Будзь спачатку выслухачым, а пасля апавядачым. 3. Еш пірог з грыбамі, а трымай язык за зубамі. 4. Конь вырвецца – здагоніш, а слова вырвецца – не зловіш. 5. Языкам у Вільні, а розумам за печчу. 6. Карову б’юць за зык, а бабу за язык. 7. Паедзем, бабка, у чужое сяло, дык будзем ведаць, што ў сваім робіцца. 8. Кажуць, што і масла хлебам мажуць. 9. Тады словы серабро, калі справы золата. 10. На чужы раток не накінеш платок.

Заданне 7. Зрабіце пісьмовы пераклад тэксту на беларускую мову. Вызначце яго стыль. Працягніце тэкст на тэму: “Тэхніка бяспекі ў працэсе працы з персанальным камп’ютарам”.

Люди ежедневно пользуются компьютером, но некоторые забывают или просто не хотят за ним ухаживать. Это приводит к тому, что на компьютере скапливается немало пыли и другого мусора. Наиболее грязной частью компьютера является клавиатура. И всё потому, что многие, работая за компьютером, едят бутерброды, чипсы, конфеты, пьют кофе. Иногда и карандаши затачивают, не отходя от него. Результатом такого отношения к компьютеру является большой слой пыли на системном блоке, мониторе, и очень грязная клавиатура. А ведь работать за чистым компьютером намного приятнее. И для этого надо совсем немного: хотя бы раз в неделю вытирать пыль, удалять мусор с клавиатуры, протирать клавиши от грязи.

Заданне 8. Падбярыце да рускамоўных этыкетных формул беларускія адпаведнікі. Раскажыце, у якіх камунікатыўных сітуацыях яны ўжываюцца.

1) Приятного аппетита! 2) Поклон вам! 3) Приветствую вас! 4) Моё почтение! 5) Добро пожаловать! 6) Как вы себя чувствуете? 7) Что слышно у вас? 8) Христос воскрес! – Воистину воскрес! 9) Какими судьбами? 10) Сколько лет, сколько зим! 11) Как жизнь? – Как в сказке! 12) Как дела? – Как сажа бела! 13) Счастливого пути! 14) До (скорой) встречи! 15) (Ну) давай, пока! 16) Хлеб-соль! – Милости просим!

Для даведак: 1) (Ну) давай, пакуль! 2) Шчаслівай дарогі! / Гладкай дарогі 3) Да спаткання! / Да (хуткай) сустрэчы! 4) Хрыстос уваскрос! – Сапраўды ўваскрос! 5) Якімі шляхамі! 6) Сыць Божа! – Просім! 7) Сардэчна запрашаем! 8) Смачна есці! 9) Чалом Вам! 10) Што чуваць у вас? 11) Як жыццё? Як маецеся? – То бокам, то скокам! / Нічога сабе! 12) Як жывяце? / Як жыццё – Не бяды / То так, то сям! / Жывём, хлеб жуём! / То скачучы, то плачучы! 13) Маё шанаванне! 14) Як сябе адчуваеце / пачуваеце? / Як ваша здароўе? 15) Вітаю вас! / Мае вітанні! 16) Сем гадоў і памяці няма! / Гады ў рады!

Заданне для самастойнай працы (КСР)

Запішыце наступны тэкст. Вызначце яго стыль і аргументуйце сваю думку. Выпішыце 10-15 слоў, у якіх сустракаюцца розныя арфаграмы. Кратка ў пісьмовай форме растлумачце іх.

Бацька беларускіх гарадоў

Ці ведаеш ты, які горад называюць бацькам гарадоў беларускіх? Калі ты падумаў, што Мінск, дык памыліўся. Бацька гарадоў беларускіх – Полацк.

Полацк – самы старажытны горад Беларусі. Летапісы паведамляюць, што ён існаваў ужо ў восемсот шэсцьдзясят другім годзе. Але вучоныя-археологі, якія вядуць раскопкі, кажуць, нібыта Полацк яшчэ на стагоддзе старэйшы. Такіх гарадоў не толькі ў нашай краіне, але і на ўсім свеце няшмат. Нашы продкі пабудавалі яго там, дзе ў шырокую, няспешную Дзвіну ўліваецца другая рака – Палата, якая і дала гораду назву. Славіліся сваім вырабамі мясцовыя майстры – кавалі, ганчары, краўцы і шаўцы, збройнікі і ювеліры. Дзевяць з паловаю стагоддзяў таму падняўся над Дзвіною велічны Сафійскі сабор (Паводле У. Арлова).

Кантроль па модулі 3

Заданне. Перакладзіце тэкст на беларускую мову. Дайце яму заглавак. Падрыхтуйце вусны пераказ тэксту з захаваннем усіх стылёвых адметнасцей і камунікатыўных якасцей маўлення (правільнасці, дакладнасці, лагічнасці, выразнасці, багацця маўлення і інш.).

Ногу нужно ставить очень осторожно и лучше на камни. Так тише, и звук шагов почти не слышен. Любая ветка, листок или куст могут выдать своим хрустом, и к ним нужно повышенное внимание. Каждая деталь имеет значение. Молчаливый и пустынный лес может много рассказать тому, кто умеет видеть. Капельки жидкости на земле острым концом

укажут, откуда шли люди. След на земле потрескается через двенадцать часов, и можно понять, когда его оставили. Сахар и марганцовка помогут развести огонь, крапива – сохранить свежесть пойманной рыбы. Листья липы снимут боль, а полынь – остановит кровь. Человек идет быстро, он собран и понимает, что от внимательности зависит его жизнь.

На первый взгляд, в современном мире совсем другие принципы выживания. Нужно уметь пользоваться компьютером, а не добывать воду. Знать, как преуспеть в карьере, вместо навыков находить съедобные грибы. Умение объезжать пробки ценится больше, чем способность по солнцу определять стороны света. Времена изменились, и нам кажется, что мы полностью защищены. Умные предметы решают за нас и для нас, где мы находимся, как себя чувствуем и в чем нуждаемся. Отдаваясь в руки своего смартфона, мы забываем одну простую истину. То, что мы умеем, навсегда остается с нами и делает нас сильнее. И если кто-то делает такую работу за нас, то в безопасности он, а не мы.

Лучшие разведчики племени охотников традиционно выходили в лес без оружия и почти без одежды. Многолетний опыт дал им важное знание. Безоружный человек, без копья или телефона, будет внимателен и собран. Ведь надежда есть только на себя. Значит, важно быть быстрым и незаметным, точным и ловким. Выполнить задание и вернуться домой живым. Полагаясь лишь на свои мышцы и свои чувства. Сохраняя внимание и остроту восприятия происходящего. И это именно то, чего нам больше всего сейчас не хватает. Уповая на заботливые интерфейсы мобильных приложений, мы слабеем. Ложное ощущение безопасности и контроля убаюкивает нас. И только в тот момент, когда заканчивается зарядка на нашем телефоне, мы понимаем, как же мы стали беспомощны.

Кто легко определит, в какой стороне Полярная звезда? Как умножать и делить трехзначные числа? Где ставить мягкий знак, а где – нет? Постоянный или переменный ток в нашей розетке? Как приготовить консервы? Чем заклеить ссадину без пластыря? В какую сторону вращается наша планета? Кто такие половцы и куда они подевались? Отвечая на эти простые вопросы, каждый может почувствовать себя неуверенно. Зачем знать это, если есть поисковая система? К чему учиться тому, что можно увидеть в видеоролике? Успокаивая себя, мы не учитываем один важный вопрос : кто будет авторитетом для наших детей – родители или поисковая система? Ведь уважают не того, кто все знает. А того, кто работает над собой, чтобы стать лучше. Кто борется, преодолевая трудности, и движется вперед. Наше собственное развитие начинается тогда, когда мы преодолеваем сопротивление. Когда язык не дается, но мы его учим. Когда бегать не любил, но понемногу дистанция приближается к марафону. Когда останавливаешь вредную привычку. Идешь на шаг дальше своих возможностей. Не жалеешь себя. Когда умеешь выживать сам и помогаешь другим, становясь примером и опорой для своей семьи.

ТЭМЫ РЭФЕРАТАЎ І ВУСНЫХ ПАВЕДАМЛЕННЯЎ

I. Тэмы рэфератаў, накіраваныя на фарміраванне прафесійных кампетэнцый

1. А. Ампер – заснавальнік сучаснай электрадынамікі.
2. Адкрыццё радыёактыўнасці: Анры Бекерэль.
3. Альберт Эйнштэйн і стварэнне тэорыі адноснасці.
4. Аляксандр Садойскі – даследчык таямніц святла.
5. Арыфметычныя рэбусы.
6. Аўтамабіль за 100 гадоў.
7. Балада пра матэматыку (з гісторыі развіцця матэматыкі).
8. Венгерскі кубік Рубіка.
9. Вядомыя старажытныя матэматыкі.
10. Еўклід і яго “Пачаткі”.
11. З гісторыі ўзнікнення адзінак вымярэння даўжыні.
12. З гісторыі ўзнікнення адзінак вымярэння часу.
13. Камп’ютар у жыцці сучаснага чалавека.
14. Лічбы вакол нас.
15. Магічны лік 7 “сем”.
16. Мікалай Капернік – стваральнік навуковай карціны свету.
17. Прынцэса навукі: Соф’я Кавалеўская.
18. Рымская і арабская сістэмы лічбаў.
19. Самая загадкавая лічба.
20. Матэматыка і эканоміка : пытанні ўзаемасувязей.
21. Цікавае ў матэматыцы.
22. Чарльз Бэбідж – вынаходнік першага камп’ютара.
23. Як мы лічым: з гісторыі лічбаў.
24. Высокакваліфікаваныя і канкурэнтназдольныя спецыялісты ў сферы ІТ-тэхналогій : шлях да поспеху.

II. Тэмы вусных паведамленняў, накіраваныя на фарміраванне агульнакультурных кампетэнцый

1. Імя тваё – Белая Русь.
2. Родная мова: сутнасць паняцця і розныя падыходы да яго інтэрпрэтацыі.
3. Родная мова ў кантэксце дзяржаўнага двухмоўя.
4. “Дзве мовы сталі блізкімі мне змалку” (В. Іпатава).
5. Беларуская мова як першааснова нацыянальнай культуры.
6. Назвы паселішчаў – помнікі народнай культуры.
7. Нацыянальна-культурная адметнасць назваў беларускіх месяцаў.
8. Асаблівасці моўнага этыкету ў розных краінах.
9. Мая апошняя прачытаная кніга (мая любімая кніга).
10. Мой любімы кінафільм.

ПЫТАННІ ДА ЗАЛІКУ

1. Беларуская мова як форма нацыянальнай культуры беларусаў.
2. Формы беларускай нацыянальнай мовы. Літаратурная і дыялектная мова, іх асаблівасці.
3. Мова і соцыум. Функцыі мовы ў грамадстве. Дзяржаўнае двухмоўе ў Рэспубліцы Беларусь.
4. Паходжанне беларускай мовы і асноўныя этапы яе гістарычнага развіцця.
5. Месца беларускай мовы сярод іншых славянскіх моў.
6. Лексіка беларускай мовы паводле паходжання, ступені яе выкарыстання і сферы ўжывання.
7. Спецыяльная лексіка. Прафесіяналізмы, тэрміны, наменклатурныя назвы. Галіновыя тэрміналагічныя сістэмы. Узаемасувязь тэрміналагічнай і агульнаўжывальнай лексікі.
8. 3 гісторыі беларускай тэрміналогіі. Асаблівасці тэрмінаў. Тэрмінаўтварэнне. Тэрміналагізацыя і дэтэрміналагізацыя.
9. Слоўнікі, іх тыпы, прызначэнне. Структура слоўнікавага артыкула. Тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі (у адпаведнасці са спецыяльнасцю), іх роля і месца ў беларускай лексікаграфіі.
10. Паняцце моўнай нормы. Унармаванасць беларускай літаратурнай мовы. Гістарычная зменлівасць моўных нормаў. Варыянтнасць моўных нормаў.
11. Арфаэпічныя нормы беларускай літаратурнай мовы і прычыны іх парушэння. Асаблівасці беларускага літаратурнага вымаўлення ў параўнанні з рускім.
12. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Назоўнік. Родавыя і лікавыя адрозненні назоўнікаў у беларускай і рускай мовах. Асаблівасці скланення прозвішчаў, імёнаў, географічных назваў.
13. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Прыметнік. Асаблівасці ўтварэння ступеняў параўнання прыметнікаў у беларускай і рускай мовах. Абмежаванае ўжыванне кароткіх прыметнікаў.
14. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Лічэбнік. Скланенне лічэбнікаў. Асаблівасці іх ужывання з назоўнікамі.
15. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Дзеяслоў. Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як формы дзеяслова. Асаблівасці іх ужывання ў беларускай мове.
16. Марфалагічныя нормы беларускай літаратурнай мовы. Спосабы перадачы дзеепрыметнікаў у складзе тэрміналагічных словазлучэнняў пры перакладзе на беларускую мову.

17. Сінтаксічныя асаблівасці беларускай літаратурнай мовы. Адрозненні ў будове некаторых словазлучэнняў у беларускай і рускай мовах.

18. Лексічныя нормы беларускай літаратурнай мовы, іх сутнасць і разнавіднасці.

19. Паняцце функцыянальнага стылю. Класіфікацыя функцыянальных стыляў.

20. Публіцыстычны, мастацкі, размоўны стылі. Іх функцыянаванне, асноўныя моўныя рысы і стылёвыя асаблівасці. Узаемапрапранікненне стыляў.

21. Асноўныя рысы навуковага стылю. Навуковы стыль і яго асноўныя падстылі. Моўныя сродкі навуковага стылю.

22. Жанравая разнастайнасць навуковага стылю. Кампазіцыя навуковых тэкстаў. Агульныя патрабаванні да напісання артыкула, даклада, рэферата, анатацыі, рэзюмэ.

23. Віды афіцыйна-справавых дакументаў. Асноўныя рысы, моўныя сродкі афіцыйна-справавога стылю. Кампазіцыя тэкстаў. Роля клішыраваных фраз у арганізацыі тэксту службовых дакументаў.

24. Мова і маўленне. Прафесійна арыентаванае маўленне. Асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення. Тэхніка і выразнасць маўлення.

25. Маўленчы этыкет і культура маўлення. Асноўныя формулы маўленчага этыкету беларусаў.

РУСКА-БЕЛАРУСКІ СЛОЎНІК МАТЭМАТЫЧНЫХ ТЭРМІНАЎ (ТЭРМІНАЛАГІЧНЫ МІНІМУМ)

А

Аксиома – аксіёма

Аксиома непрерывности – аксіёма неперарыўнасці

Аксиома треугольника – аксіёма трохвугольніка

Аксиомы арифметики – аксіёмы арыфметыкі

Алгебра – алгебра

Алгоритм – алгарытм

Алгоритм вычислительный – алгарытм вылічальны

Б

База дискретная – база дыскрэтная

База счетная – база лічылная

Базис алгебраический – базіс алгебраічны

Без доказательства – без доказу

Беззначный – бяззнакавы

Безотносительно – незалежна

Безрезультатный – безвыніковы

Бесквантовый – бясквантарны

Бесконечно – бясконца

В

Вариация конечная – варыяцыя канечная

Вариация множества – варыяцыя мноства

Вариация отображения – варыяцыя адлюстравання

Вариация функции – варыяцыя функцыі

Ведущий – вядучы, асноўны, галоўны

Вектор – вектар

Вектор единичный – вектар адзінкавы

Вектор информационный – вектар інфармацыйны

Вектор корневой – вектар каранёвы

Вектор нулевой – вектар нулявы

Вектор осевой – вектар восевы

Вектор частичный – вектар частковы

Вероятность априорная – імавернасць апрыёрная

Вероятность безусловная – імавернасць безумоўная

Вероятность вырожденная – імавернасць выраджаная

Вероятность перехода – імавернасць пераходу

Вероятность условная – імавернасць умоўная

Вес интегральный – вага інтэгральная

Вес тригонометрический – вага трыганаметрычная

Ветвление решений – галінаванне рашэнняў

Ветвь аналитической функции – галіна аналітичнай функцыі
Ветвь формальная – галіна фармальная
Взаимодействие – узаемадзеянне
Взвешенное среднее – узважанае сярэдняе
Внутренность множества – унутранасць мноства
Вогнутый – увагнуты 202
Возведение в квадрат – узвядзенне ў квадрат
Возведение в степень – узвядзенне ў ступень
Возврат – зварот
Возмущение – адхіленне
Волна вторичная – хваля другасная
Воспроизведение – узнаўленне
Восстановление – аднаўленне
Вращение векторного поля – вярчэнне вектарнага поля
Вспомогательный – дапаможны
Вторичный – другасны
Вхождение – уваходжанне
Вычеркивание – выкрэсліванне
Вычислитель – вылічальнік
Вычитаемое – аднімаемае
Вычитание – адніманне, адыманне
Вычитание дробей – адніманне дробаў

Г

Геометрия диофантова – геаметрыя дыяфантава
Геометрия евклидова – геаметрыя эўклідава
Геометрия начертательная – геаметрыя начартальная
Геометрия непрерывная – геаметрыя непарарыўная
Гомоморфизм скрещенный – гомамарфізм скрыжаваны
Граница области – граніца абсягу
Грань – грань, мяжа
Группа присоединенная – група далучаная

Д

Двойственность операций – дваістасць аперацый
Двусторонний – двухбаковы
Действительный – сапраўдны, рэчаісны
Декодер – дэкодар
Делимое – дзялімае
Десятичный – дзесятковы
Деталь – дэталё
Детальный – дэталёвы
Дифференциал обратный – дыферэнцыял адваротны
Длина кривой – даўжыня крывой
Длина пути – даўжыня шляху

Длина собственная – даўжыня ўласная
Дополнение множества – дадатак мноства
Достаточность – дастатковасць
Достоверность – верагоднасць
Дробь десятичная – дроб дзесятковы
Дробь цепная – дроб ланцуговы

Е

Единица решетки – адзінка кратаў
Единица сильная – адзінка моцная
Единичный – адзінкавы
Единственность – адзінасць
Естественный – натуральны

Ж

Жесткий – жорсткі, нягнуткі, цвёрды
Жесткость – цвёрдасць

З

Зависимость алгебраическая – залежнасць алгебраічная
Зависимость вероятностная – залежнасць імаверная
Зависимый – залежны
Задача начальная – задача пачатковая
Закон больших чисел – закон вялікіх лікаў
Закон взаимности – закон узаемнасці
Звездный – зоркавы
Звездообразный – зоркападобны

И

Избыток сферический – лішак сферычны
Избыточность – лішак
Избыточный – залішні
Известный – вядомы
Извивание кривой – выгінанне кривой
Извлечение корня – здабыванне караня
Изгибание проективное – выгінанне праектыўнае
Излагать – выкладаць
Излишек – лішак
Измельчение барицентрическое – здрабненне барыцэнтрычнае
Измерение – вымярэнне
Изобретать – вынаходзіць
Интеграл псевдоэллиптический – інтэграл псеўдаэліптычны
Искажение – скажэнне
Исключение – вылучэнне (дзеянне), вынятак (вынік)
Искомый – шуканы

Исправлять – папраўляць, выпраўляць, правіць
Испытание – выпрабаванне
Истинность тождественная – праўдзівасць тоесная
Источник-изображение – крыніца-выява
Исчезать – знікаць
Исчерпание области – вычэрпванне абсягу
Исчерпывающий – вычарпальны
Исчисление винтовое – вылічэнне шрубавасе

К

Касание – дотык
Касательная – датычная
Категория двойственная – катэгорыя дваістая
Категория надстроечная – катэгорыя надбудоўчая
Категория последовательностей – катэгорыя паслядоўнасцей
Код смешанный – код змешаны
Колебание вынужденное – ваганне вымушанае
Количественный – колькасны
Кольцо вычетов – колца вылічэнняў
Корень приближенный – корань набліжаны
Кривая плотности – крывая шчыльнасці

Л

Ложность – несапраўднасць, непраўдзівасць
Ложный – несапраўдны, памылковы, фальшывы, ілжывы
Лучевой метод – прамянёвы метада
Лучистость – прамяністасць

М

Машина Тьюринга – машына Цьюрынга
Мера обобщенная – мера абагульненая
Метод мощностный – метада магутнасны
Метод неделимых – метада непадзельных
Метод окаймления – метада аблямоўвання
Минута – міну́та (мера вугла), хвілі́на (мера часу)
Многовершинный – многавяршыневы
Многозначный – мнагазначны
Многократный – многаразовы
Многомерный – мнагамерны
Многообразие жесткое – мнагастайнасць цвёрдая
Множимое – множымае
Множитель – множнік

Н

Наклонная – нахільная
Накопление погрешности – наапапенне хібнасці

Начертательная – начартальная (нарысная)

Неразрешимость – невырашальнасць

Несмещенный – нязрушаны

Несовместимость – несумяшчальнасць

Нечетный – няцотны

О

Область влияния – абсяг уплыву

Область выпуклая – абсяг выпуклы

Оболочка сдвиговая – абалонка зрухавая

Отношение двойное – адносіны двайныя

Отношение равенства – адносіны роўнасці

Отношение чисел – адносіны лікаў

Отрезок – адрэзак

Отрицательный – адмоўны

Отображение совершенное – адлюстраванне дасканалае

П

Погрешность округления – хібнасць акруглення

Предел нижний – ліміт ніжні, мяжа ніжняя

Представление точное – уяўленне дакладнае

Признак сравнения – прымета параўнання

Произведение бесконечное – здабытак бясконцы

Производная многочлена – вытворная мнагачлена

Промежуток – прамежак

Противоположность – процілегласць

Прямая гиперболическая – прамая гіпербалічная

Прямоугольник – прамавугольнік

Р

Равенство – роўнасць

Равновесие – раўнавага

Разность чисел – рознасць лікаў

Ряд двойной – рад двайны

Ряд числовой – рад лікавы

С

Сводимость алгоритмическая – зводнасць алгарытмічная

Свойство архимедово – уласцівасць архімедава

Сечение золотое – сячэнне залатое

Символ вспомогательный – сімвал дапаможны

Слагаемое – складаемае

Сложение множеств – складанне мностваў

Сторона угла – старана вугла

Содержание многочлена – змест мнагачлена

Соответствие границ – адпаведнасць меж
Считать – лічыць

Т

Тело вращения – цела вярчэння
Теория вероятностей – тэорыя імавернасцей
Теория доказательств – тэорыя доказаў
Теория множеств – тэорыя мностваў
Теория модулей – тэорыя модуляў
Теория площадей – тэорыя плошчаў
Точка внешняя – пункт знешні
Точка внутренняя – пункт унутраны
Точка возврата – пункт зварту
Точка начальная – пункт пачатковы
Точка разрыва – пункт разрыву
Треугольник прямоугольный – трохвугольнік прамавугольны
Треугольник равнобедренный – трохвугольнік раўнабедранны
Треугольник равносторонний – трохвугольнік роўнастаронні
Треугольник сферический – трохвугольнік сферычны
Тупой угол – тупы вугал

У

Убывание – спаданне, убыванне
Убывающий – які спадае (убывае)
Увеличивать – павялічваць
Угол острый – вугал востры
Угол отражения – вугал адбітку (адбіцця)
Уменьшаемое – памяншаемае
Умножать – множыць
Умножение рядов – множанне радоў
Уравнение кубическое – ураўненне кубічнае
Условный – умоўны
Условие начальное – умова пачатковая
Устойчивый – устойлівы
Уточнение – удакладненне

Ф

Фигуры равновеликие – фігуры роўнавялікія
Форма пространственная – форма прасторавая
Формула заключительная – формула заключная
Функция лучевая – функцыя прамянёвая
Функция мощности – функцыя магутнасці
Функция неисправности – функцыя няспраўнасці
Функция неубывающая – функцыя неўбываючая
Функция нечетная – функцыя няцотная

Х

Характер группы – характер группы
Характер изотропии – характер ізотропії
Характер первообразный – характер першавобразны
Характер полугруппы – характер паўгрупы
Характер производный – характер вытворны
Характеристика выборочная – характарыстыка выбарачная

Ц

Центр кривизны – цэнтр крывізны
Центр луча – цэнтр праменя
Центр окружности – цэнтр акружнасці
Цилиндр эллиптический – цыліндр эліптычны

Ч

Частичный – частковы
Частное – дзель
Частное чисел – дзель лікаў
Чередование – чаргаванне
Четверть – чвэрць
Четный – цотны
Числитель – лічнік
Число вращения – лік вярчэння
Число целое – лік цэлы
Число четное – лік цотны
Числовой – лікавы

Ш

Шестисторонник – шасцістароннік
Ширина тела – шырыня цела
Шкала – шкала

Э

Эквивалентность количественная – эквівалентнасць колькасная
Экстремум условный – экстрэмум умоўны
Эллипс искажений – эліпс скажэнняў
Эллипсоид рассеивания – эліпсоід рассеивання

Я

Явление – з’ява
Ядро логарифмическое – ядро лагарыфмічнае
Ядро множества – ядро мноства
Ядро симметричное – ядро сіметрычнае

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. Азарка, В.У. Беларуская мова: спецыяльная лексіка: вучэб.-метадапам. / В.У. Азарка, А.С. Васілеўская, М.М. Круталевіч. – 2-е выд., выпр., дап. – Мінск : БДПУ, 2005.
2. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: дапаможнік / Д.В. Дзятко [і інш.]; пад агул. рэд. Д.В. Дзятко. – Мінск : Тетраліт, 2013.
3. Беларуская мова (прафесійная лексіка). Педагогіка : вучэб. дапам. / Д.В. Дзятко [і інш.]; пад рэд. Д.В. Дзятко. – Мінск : РІПА, 2020.
4. Беларуская мова: тэрміналогія фізікі і матэматыкі [Электронны рэсурс] : вучэб.-метадапам. / Д.В. Дзятко, М.К. Чаеўская, А.М. Муравіцкая. – Мінск : БДУ, 2016.
5. Лапкоўская, А.М. Беларуская мова (прафесійная лексіка): вучэб. дапаможнік для студ. / А.М. Лапкоўская. – Гродна : ГрДУ, 2009.
6. Ляшчынская, В.А. Студэнту аб мове: прафесійная лексіка: Вучэб. дапам. для студэнтаў ВНУ / В.А. Ляшчынская. – Мінск, 2003.
7. Сямешка, Л.І Курс беларускай мовы: Падручнік / Л.І Сямешка, І.Р. Шкраба, З.І. Бадзевіч. – Мінск : Універсітэцкае, 1996.

Дадатковая

8. Абабурка, М.В. Асаблівасці перакладу тэкстаў на беларускую мову / М.В. Абабурка. – Магілёў : МДУ імя А.А. Куляшова, 1999.
9. Антанюк, Л.А. Спецыяльная лексіка беларускай мовы. Тэрміналогія: Вучэбны дапаможнік / Л.А. Антанюк. – Мінск: Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь. – 2002.
10. Бандаровіч, В.У. Стыльна па-беларуску : комплексны даведнік па культуры маўлення / В.У. Бандаровіч. – Мінск : Пачатковая школа, 2013.
11. Беларуская мова: спецыяльная лексіка: Вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў усіх форм навучання ўсіх спецыяльнасцей БДУІР / Аўтары: Л.А. Бондар, Н.Г. Вайніла, М.А. Галянок і інш.; Пад рэд. Ю.А. Сцепанчука. – Мінск: БДУІР, 2006. – 69 с. [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <https://textarchive.ru/c-2008549-pall.html>
12. Дзятко, Д.В. Беларуская матэматычная тэрміналогія : станаўленне, структура, функцыянаванне: манаграфія / Д.В. Дзятко; пад навук. рэд. канд. філал. навук, дац. П.А. Міхайлава. – Мінск : БДПУ, 2009.
13. Жаўняровіч, П.П. Даведнік па літаратурнай працы: арфаграфічны, пунктуацыйны, лексічны, марфалагічны, сінтаксічны, тэхнічны ўзроўні / П.П. Жаўняровіч. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2017.
14. Іўчанкаў, В.І. Беларуская арфаграфія : апавяданні і гісторыі / В.І. Іўчанкаў. – Мінск : Пачатковая школа, 2010.

15. Лепешаў, І.Я. Практыкум па беларускай мове : вучэб. дапам. / І.Я. Лепешаў, Г.М. Малажай, К.М. Панюціч. – 2-е выд., папр. і дап. – Мінск: Вышэйшая школа, 2010.
16. Літвіноўская, А. Мова Нанова : 20 крокаў да беларускай мовы / А. Літвіноўская, Г. Лабадзенка. – Мінск : Медыял. – 2016, ч. 2. – 2017.
17. Плотнікаў, Б.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум / Б.А. Плотнікаў, Л.А. Антанюк. – Мінск : Інтэрпрэсэсэрвіс, 2003.
18. Рамза, Т.Р. Беларуская мова? З задавальненнем! Для замежных навучэнцаў. Навучальны дапаможнік з электронным дадаткам / Т.Р. Рамза. – Мінск : Вышэйшая школа, 2010.
19. Руденко, Е.Н. Белорусский язык: Профессиональная лексика / Е.Н. Руденко. – Минск: ТетраСистемс, 2005.

Даведачныя выданні

20. Арфаэпічны слоўнік беларускай мовы / Нац. акад. навук Беларусі [і інш.]; уклад.: В. П. Русак [і інш.] ; рэдкал.: В.П. Русак, Ю.С. Гецэвіч, С.І. Лысы. – Мінск : Беларуская навука, 2017.
21. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя, 1994.
22. Беларускі арфаграфічны слоўнік / пад рэд. А.А. Лукашанца. – Мінск : Беларус. навука, 2009.
23. Каўрус, А.А. Словасклад: слоўнік адметнай лексікі / А. Каўрус. – Мінск : Выдавецкі дом “Звязда”, 2013.
24. Матэматычная энцыклапедыя / Галоўны рэдактар В. Бернік. – Мінск : Тэхналогія, 2001.
25. Русско-белорусский словарь: В 3-х т. – Мінск, 1993. – Т. 1–3.
26. Слоўнік беларускай мовы / Нац. Акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Н.П. Еўсіевіч [і інш.]; навук. рэд. А.А. Лукашанец, В.П. Русак. – Мінск : Беларус. навука, 2012.
27. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М.Р. Суднікі, М.Н. Крыўко. – 2-е выд. – Мінск : БелЭН, 1999.
28. Савіцкі, М. Тлумачальны слоўнік па інфарматыцы / М. Савіцкі. – Мінск: “Энцыклопедыкс”. – 2009. – 300 с. [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: http://www.nastaunik.info/files/f/332_savicki.pdf.
29. Шкраба, І.Р. Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі / І.Р. Шкраба. – Мінск : Беларуская энцыклапедыя, 2008.

Вучэбнае выданне

БЕЛАРУСКАЯ МОВА (ПРАФЕСІЙНАЯ ЛЕКСІКА)

Метадычныя рэкамендацыі

Складальнікі:

ДЗЯДОВА Алена Сяргееўна
ПІВАВАР Кацярына Сяргееўна

Тэхнічны рэдактар
Камп'ютарны дызайн

Г.У. Разбоева
В.Л. Пугач

Падпісана ў друк 2021. Фармат 60x84^{1/16}. Папера афсетная.
Ум. друк. арк. 3,26. Ул.-выд. арк. 2,59. Тыраж экз. Заказ .

Выдавец і паліграфічнае выкананне – установа адукацыі
“Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі ў якасці выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў

№ 1/255 от 31.03.2014.

Надрукавана на рызографе ўстанова адукацыі
“Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.

210038, г. Віцебск, Маскоўскі праспект, 33.